

BİZANS KAYNAKLARINA GÖRE ANKARA SAVAŞI* THE BATTLE OF ANKARA ACCORDING TO BYZANTINE SOURCE

Murat YILMAZ**

Öz

Dönemin iki büyük Türk hükümdarı Yıldırım Bayezid ve Emir Timur arasındaki üstünlük mücadelesi 1402 yılında Ankara Savaşı'nda son bulmuş ve bu savaştan Emir Timur büyük bir zaferle ayrılmıştır. Savaş sonrasında Yıldırım Bayezid Timur'un esaretine girerken Osmanlı Devleti "Fetret Devri" denilen on bir yıllık gerileme dönemine girmiştir. Savaşta yer almamasına rağmen savaşın sonuçlarından en çok etkilenenlerden birisi de Bizans İmparatorluğu olmuştur. Dolayısıyla Bizans kaynaklarında Ankara Savaşı, savaşın öncesindeki ve sonrasında gelişmeleri ayrıntılarıyla vermektedir. Bu çalışma kapsamında Bizans kaynaklarının Ankara Savaşı hakkında verdiği bilgiler dönemin diğer kaynaklarıyla mukayeseli olarak değerlendirilirken kaynakların Timur'a olan bakış açıları da ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ankara Savaşı, Emir Timur, Yıldırım Bayezid, Bizans.

Abstract

The period of the struggle between the two great Turkish rulers Yıldırım Bayezid and Emir Timur ended in the Battle of Ankara in 1402 and Emir Timur was separated with great victory. After the war, while Bayezid was in the captivity of Timur, the Ottoman Empire entered into a period of decline for eleven years. Although not involved in the war, one of the most affected by the results of the war was the Byzantine Empire. Therefore, the Battle of Ankara in the Byzantine sources gives details about the developments before and after the war. In the context of this study, the information provided by Byzantine sources about the Battle of Ankara was compared with the other sources of the period, while the perspectives of the sources were examined.

Keywords: Battle of Ankara, Timur, Bayezid I, Byzantine Empire.

Giriş

Türk ve Dünya tarihinin önemli devletlerinin kaderinin kesiştiği Ankara Savaşı'nın galibi Emir Timur, Türkleşmiş ve Müslümanlaşmış mütevazı Barlas kabilesinin bir üyesi olarak 1336'da dünyaya gelmiştir. İyi bir asker ve strateji ustası olarak yetişen Timur o dönem Çağatay Hanlığı'nın çöküş sürecinde olmasından faydalanarak kısa sürede adından söz ettirmeye başlamış ve yüzyılın sonuna doğru yaklaşıldığında Çin'den Akdeniz'e, Karadeniz steplerinden Hindistan'a uzanan büyük bir imparatorluk kurmuştur.

Emir Timur'un ününü dünyaya duyuran askeri başarılarından biri de şüphesiz Osmanlı Padişahı Yıldırım Bayezid'e karşı kazandığı zaferdir. Bilindiği üzere bu zaferin Türk Tarihi açısından sonuçları oldukça olumsuz olmuştur. Ağır mağlubiyet sonrasında Timur istediğini almış olsa da Osmanlıların Anadolu'da kurduğu Türk siyasi birlik dağılmış ve devlet "Fetret Devri" denilen iç savaşlar sürecine girmiştir.

1392 yılı sonrasında Yıldırım Bayezid, sürekli kuşatma altında tuttuğu Bizans'ın başkentine zaman zaman saldırılar da yaparak İslam dünyasının beklediği fethi gerçekleştirmek üzereydi. Bizans İmparatoru II. Manuel Palaiologos (1391-1425) bu muhasaraya karşı yardım bulabilmek için Avrupa'ya gitmişken beklediği yardım Batı'dan değil Doğu'dan gelmiştir. Ankara Savaşı ile Bizans üzerindeki Osmanlı baskısı kırıldığı gibi Yıldırım Bayezid'in oğulları Bizans ile anlaşarak büyük tavizler vermişlerdir. Bizans'ın ömrü bu vesileyle mucizevi bir şekilde elli yıl daha uzamıştır. Bundan dolayı Emir Timur'un ve Ankara Savaşı'nın Bizans cephesinde silinmez izler bırakması kaçınılmazdır. Bizans İmparatorluğu'nun kurtuluşuna vesile olan Emir Timur'u ve Ankara Savaşı'nı Bizanslılar nasıl gördüler? Bu çalışmanın amacını bu ve benzeri soruların aydınlatılması oluşturmaktadır. Çalışma kapsamında Bizanslıların kendilerine has değerlendirmelerini yansıtacak birincil kaynakları dönemin diğer kaynakları ile karşılaştırmalı olarak ele alındı. Çalışmanın ağırlığı Ankara Savaşı olmakla birlikte Bizans kaynaklarında Emir Timur'un geçmişi hakkında verilen bilgilere de kısaca değinilmiştir.

* Bu çalışma 2016 yılında DEÜ Sosyal Bilimler Enstitüsünde tamamlanan Yüksek Lisans Tezinden üretilmiştir.

** Arş Gör., DEÜ Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, yilmaz.murat@deu.edu.tr

1-XIV. Yüzyılın Sonlarında Osmanlı, Bizans ve Timurlu Devletleri

Ankara Savaşı'nın tarafları Osmanlılar ve Timurlulardır. Savaşın sonucundan doğrudan etkilenen bir üçüncü tarafta da Bizans İmparatorluğudur. Bundan dolayı savaşın neden ve sonuçlarını iyi anlayabilmek, savaşın hangi şartlar dâhilinde cereyan ettiğini iyi tahlil edebilmek için öncelikle bu üç devletin savaş öncesi durumlarına ve tarihi gelişmelere bakmak gerekir. Ankara Savaşı öncesinde devletlerarası genel durumun bütün yönleriyle ortaya konulması, savaşın dünya tarihindeki yeri ve önemini de gösterecektir¹. Savaştan en büyük faydayı sağlayan Bizans'ın durumunu öncelikli olarak ele almak gerekecektir.

1.1-Yıkımın Eşiğindeki İmparatorluk: Bizans

Bizans tarihinde Palaiologos hanedanı yönetimi (1261-1453) çöküş dönemi olarak kabul edilir. Konstantinopolis 1261'de Latin işgalinde geri alınıp, Bizans İmparatorluğu eski başkentinde yeniden ihya edildiği zaman, devlet iç ve dış tehditlerin kuşatması altındaydı. Önceki dönemlere nazaran toprakları küçülmüş ve nüfusu azdı. Sahip olduğu ekonomik ve askeri kaynakları yetersizdi (Ayönü, 2009, 12). Mikhail Palaiologos (1261-1282) devletin üzerine çöken tehditleri bertaraf etmek için Venedik'e karşı Ceneviz'le ittifak yaparak Bizans ülkesini ticari ve ekonomik bakımdan bu iki gücün sömürüsüne açmış oldu. VIII. Mikhail Batı'dan gelen bu tehditleri 1274'deki Lyon Konsili'nde Union'u yani kiliselerin birleşmesini kabul ederek boşa çıkarmayı başardı. Fakat bir taraftan devletin mali ve ekonomik kaynakları tükenirken, diğer taraftan onun diplomatik hamleleri Bizans içerisinde büyük dini ve sosyal çatışmaların doğmasına yol açtı (Gregory, 2008, 281-282) Bizans için asıl tehdit ise Anadolu'da kendini gösterdi. Moğol tahakkümü altında yıkılmaya yüz tutan Selçuklu Devleti'nin Batı sınırlarında biriken Türkmen kitleleri Bizans'ın elinde kalmış olan Batı Anadolu'nun fethine giriştiler.

II. Andronikos Palaiologos (1282-1328) döneminde Bizans artık ünlü Bizantinist G. Ostrogorsky'nin tabiriyle "Küçük Devlet" haline gelmişti (Ostrogorsky, 2011, 441). Askeri ve mali bakımdan Bizans tam bir çöküş içerisine sürüklenmişti. Balkanlar'da gelişen Sırp ilerleyişine paralel olarak Anadolu'da Türkler fetihler gerçekleştiriyordu. 1302 yılında Bitinya bölgesinde Bapheus'ta Osman Gazi'nin zaferi Bizans için Bitinya'nın kaybını işaret ederken büyük Osmanlı'nın da doğuşunu işaret ediyordu. Bu dönemde Bizans için felaket niteliğinde gelişmeler ise iç isyanların başlaması oldu. Palaiologos hanedanının genç ve İmparator ile aynı adı taşıyan prensi III. Andronikos, 1321 yılında dedesine karşı ayaklandı. Dede-torun arasındaki taht mücadelesi 24 Mayıs 1328'de III. Andronikos'un Bizans Tahtına tek başına oturmasına kadar devam etti. Bu iç savaş sırasında Sırp Makadonya'da Türkler ise Bitinya'da ilerlediler ve 1326'da Bursa'yı zapt ettiler. İç savaş sırasında Sırp II. Andronikos'a destek verirken Bulgarlar III. Andronikos ile ittifak yaptılar (Gregory, 2008, 291). Bu durum Bizans'ın geleceği için çok kötü emsal teşkil etti. Bundan sonraki iç savaşlar tamamen dış güçlerin desteği ve çıkarları doğrultusunda gelişecekti.

III. Andronikos Palaiologos (1328-1341) Bizans tahtına oturduğu sırada Batı Anadolu'daki Türk fütuhatı tamamlanmak üzereydi. Dahası Bizans elinde kalan Balkanlardaki topraklarını ve Ege adalarını koruyabilmek için Türklerle ittifak zorunda kalmıştı. Yaptığı ittifak sayesinde Ege Adaları'ndaki ve Balkanlardaki varlığını kısmen korusa da toprak kayıpları, uzayan savaşlar, vergi kayıpları ve isyanlar zaten zor durumda olan devletin gücünü iyice zayıflattı (Diehl, 2010, 144-145).

İmparator III. Andronikos Palaiologos'un 15 Haziran 1341'de ölümü Bizans için de adeta sonun başlangıcını oluşturdu. Tahtın meşru varisi olan V. Ioannes henüz çocuktuk ve ona İmparator III. Andronikos'un sadık dostu olan, sağlığında devletin yönetimini üzerine almış bulunan Ioannes Kantakuzenos naiplik iddiasında bulundu. Onun bu iddiasına karşı ise İmparatoriçe Anne de Savoie ile Patrik Kalekas etrafında bir muhalefet gelişti. İki taraf arasındaki ihtilaf kısa bir süre sonra iç savaşa dönüştü. Son derece yıpratıcı olan bu iç savaşlarda Kantakuzenos Türkler arasında müttefikler bulurken, V. Ioannes taraftarları ise Sırp ve Bulgarlardan destek buldular. Ioannes Kantakuzenos ile V. Ioannes arasındaki iç savaşın ikinci evresinde Bizans'ın kaderini belirleyenler dış güçler idi. Kantakuzenos bu defa Osmanlı hükümdarı Orhan Bey ile ittifak akdetmiş ve kızı Theodora'yı eş olarak ona vermişti. Cenevizliler de Kantakuzenos'un müttefikiydiler. V. Ioannes ise Venedik ve Sırp arasında destek buldu. Orhan Bey, oğlu Süleyman Paşa komutasında askeri birlikleri müttefiki Kantakuzenos'a yardım olarak gönderdi. Bu yardıma mukabil Kantakuzenos bildiği üzere Çimpe kalesini Osmanlılara verdi. Böylece Osmanlılar Balkanlar'da bir üs sahibi oldular. 1354'de bir deprem sonucu surları yıkılan Gelibolu'ya da Süleyman Paşa el koydu (Kayapınar, 2002, 190). Osmanlı yardımlarıyla bir süre tutunmayı başaran Kantakuzenos imparatorluk tahtında uzun süre kalamadı (Nicol, 2016, 259-309).

¹ M. M. Alexandrescu-Dersca, *La Campagne de Timur en Anatolie (1402)*. Variorum Reprints, London 1977, s. 8-29'da o dönemki devletlerarası koşulları Batı Avrupa ve Bizans merkezli incelemektedir. Halil Çetin, *Timur'un Anadolu Seferi ve Ankara Savaşı*, İstanbul 2012, s. 21-30 konuya Orta Asya ve Türk tarihi merkezli yaklaşım göstermektedir.

V. Ioannes Palaiologos (1354-1391) uzun süren bir iç savaş sonrasında Bizans tacına sahip olduğunda imparatorluk yıkımın eşiğinde bulunuyordu. Gerçekten de bu dönemde Trakya'da başlayan Türk fetihleri hızlı ve planlı biçimde gelişti. Kısa sürede bütün Trakya Osmanlı Türklerinin yurdu haline geldi. Bizans başkenti Konstantinopolis'in Selanik ve Mora ile kara bağlantısı kesildi. 1355'de Sırp hükümdarı Duşan'ın ölümüyle Balkanlar'da Osmanlılar adeta rakipsiz kaldılar. 1362'de Edirne'yi zapt eden Osmanlılar burasını başkentleri yaptılar. Bizans İmparatorluğu'nu yıkımdan kurtarabilmek için İmparator V. Ioannes, union'u tek çare olarak gördü. Bu maksatla İtalya'ya Roma'ya gidip Katolik usulünce vaftiz dahi oldu (1369). Fakat V. Ioannes'in tüm samimi gayretlerine rağmen ne kiliseleri birleştirmek mümkün olabildi ne de Batı Hıristiyan dünyasından umut edilen yardım sağlanabildi. Üstelik union görüşmeleri Bizanslı Ortodoks halk arasında büyük tepkiyle karşılanıyor, insanlar inançlarını değiştirmektense kendi yönetimlerine isyan etmeyi veya Türklerin yönetimine girmeyi tercih ediyorlardı (Ostrogorsky, 2011, 490-493).

Türk fetihlerinin ezici üstünlüğü karşısında ilk boyun eğenler Balkanlı yerel Hıristiyanlar oldu. 1371'de Çirmen savaşında Sırp'lar hezimet'e uğrayınca, Sırp prenslikleri ve Bulgarlar Osmanlı'nın vasalı oldular (Levtchenko, 2007, 290). Bu zaferin sonrasında Bizans'ın da Osmanlı sultanı I. Murat Hüdevendigâr'a haraç ödemeye başladığı anlaşılıyor. Bu haracın miktarını Khalkokondyles 6. 000 altın olarak belirtiyor. Hatta 1373 yılında V. Ioannes, Osmanlıların vasalı olarak Sultan'ın yanında Anadolu'da beyliklere karşı sefere çıkmış bulunuyordu. Bu sıralarda Bizans'ı yaşatan tek faktör o dönemin büyük güçleri olan Venedik, Ceneviz ve Osmanlılar arasındaki çıkar çatışmalarıydı.

1391 yılında V. Ioannes öldüğü zaman, Osmanlıların yeni padişahı Yıldırım Bayezid (1389-1402) Bizans üzerindeki Osmanlı nüfuzunu olağanüstü arttırmıştı. İmparatorun ölüm haberini vasallık görevini yerine getirmek için bulunduğu Bursa'da alan Bizans veliaht prensi II. Manuel Palaiologos (1391-1425), izin almadan aceleyle Konstantinopolis'e gelip tahta oturdu. Yıldırım Bayezid bu durumu öğrendiği zaman, Manuel'e şöyle haber göndermişti: "Surların kapılarını kapat ve şehirde hüküm sür, zira dışarıda ne varsa hepsi bana aittir" (Dukas, 2012, 56). Şehri dolayısıyla Bizans'ı ayakta tutan ve koruyansa aşlamayan surlarıydı (Ostrogorsky, 2011, 506).

Yıldırım Bayezid, babasından devraldığı devleti bir imparatorluk halinde yükseltmek istiyordu. Bu maksatla Anadolu'da Türkmen beyliklerinin topraklarını kuvvet kullanarak ilhak edip, siyasi birliği gerçekleştirdi. Benzer şekilde Balkanlar'da da Hıristiyan vasal ülkeleri doğrudan merkezi yönetime bağladı. En nihayetinde de Osmanlı ülkesinin ortasında yer alan ve Osmanlı'nın doğal başkenti olması gereken Konstantinopolis'i zapt etmeyi düşündü. Bu amaç ile 1394 yılında İstanbul'u fethetmek için harekete geçtiğinde II. Manuel'de yardım bulabilmek için Avrupa'ya seyahat etti (Daş, 2006, 80).

1.2-Bizans'ın Kurtarıcısı Büyük Türk Fatih: Emir Timur

Tarihe büyük fatih strateji dehası olarak geçen Emir Timur Han, köken itibarıyla Moğolken, Türk Kültürünün etkisiyle Türkleşmiş olan Barlas Boyuna mensup bir Türk Hükümdarıdır. Barlas boyu her ne kadar Moğol kökenli olsa da bu boy Türk Kültürü ve Türk Toplumunu ile yoğun münasebetleri ile hem kültürel hem de etnik olarak Türkleşmiştir ve Türk Olarak kabul edilmesi gerekir. Emir Timur Türkleşmiş ve Müslümanlaşmış olan bu boyun bir mensubu olarak 1336 yılında Keş şehrinde dünyaya geldi (Aka, 2014, 6). Keş şehri o dönem Çağatay Emiri Kazgan'ın idaresi altındaydı ve Emir Timur ilk zamanlarında onun emri altına girdi ve önemli görevler üstlendi.

Timur, yirmi yaşlarına geldiğinde Maverâünnehir bölgesinde iç karışıklıklar yaşanıyor. İçinde bulunduğu durumu iyi değerlendiren Timur Maverâünnehir emirlerinden Hüseyin ile ittifak kurarak Çağatay hâkimiyetine karşı çıkarak Horasan'a girdiler (Alan, 2015, 29).. Bu ittifakın uzun sürememesi üzerine Timur, Emir Hüseyin'i mağlup ederek fiilen bağımsız bir hükümdar haline geldi (Alan, 2015, 30-32).

Emir Timur, Horasan'da kurduğu hâkimiyetini kısa süre içerisinde geliştirerek, tam anlamıyla bağımsız ve güçlü bir devlet haline getirdi (1370). Bölgedeki otorite boşluğundan yararlanan Timur, Birkaç yıl içerisinde Horasan ve Maverâünnehir'deki hâkimiyetini pekiştirdi ve Maverâünnehir'in de tek egemeni haline geldi.

1380-1390 yılları arasında Maverâünnehir'in kültürel ve siyasi olarak Türk unsuruyla güçlenmesi Timur Han'ın hâkimiyetine büyük katkı sağladı. Artık bundan sonra Timur Devleti Orta Asya'nın en büyük devletlerinden biri haline gelecek, bir cihan imparatorluğu olacaktı. Nitekim 1390 yılında Maverâünnehir dışına yaptığı ilk seferle Timur Moğolların hâkimiyeti altındaki Harezmi bölgesini topraklarına kattı (Aka, 2014, 11).

Emir Timur, (1390) Harezmi'nin alınması ile Timur Devleti Altın Orda Devleti ile komşu oldu. Fakat bu durum Timur Han'ın himaye ve desteğiyle Altın Orda Devleti'ne hükümdar olan Toktamış'ı rahatsız etti (Aka, 1994, 10-11). Üstelik Altın Orda Devletini ele geçirdikten sonra giderek güçlenen Toktamış, büyük bir

kibir ile hareket etmeye ve Timur'u hakir görmeye başlamıştı. Fakat Timur'un Harezm'i geri alması pek fazla vakit almadı (1391). Timur Han, Harezm'den sonra önce İran'da bulunan Muzafferoğulları Devleti'ni yıkarak İran'ı, sonra ise Celayirliler Devletini ortadan kaldırarak, Bağdat'ı zapt etti (1393). Böylece Emir Timur, ülkesinin sınırlarını İran, Kafkasya ve Azerbaycan'a kadar genişletti. Timurlu Devleti artık hem Altın Orda, hem Osmanlı Devleti hem de Doğu Türkistan'ın hâkimi olan Moğollarla komşu oluyordu (Aka, 2014, 23-24).

Altın Orda hükümdarı Toktamış, Kondurca'daki mağlubiyetten yılmadı. Zira Timur'un Azerbaycan ve Güney Hazar coğrafyasında bulunmasını kendisi için bir tehdit olarak görüyordu. Bu durum karşısında Emir Timur, Altın Orda Han'ı Toktamış'a karşı ordusuyla sefere çıktı. Terek'e kadar ilerleyen Toktamış'ın ordusuyla savaştı (1395). Bu seferi zaferle neticelenen Timur, Azerbaycan ve Kafkaslardaki Altın Orda topraklarını egemenliğine aldı (Roux, 2008, 315). Bu seferin Türk dünyası için en olumsuz sonucu ise Altın Orda Devleti'nin güçten düşerek, parçalanması oldu. Altın Orda Devleti sonraki yıllarda saltanat çatışmalarına sürüklendi ve komşuları olan Slav Krallıkların saldırıları sonucunda da yıkıldı.

Emir Timur İran, Irak, Azerbaycan ve Kafkasya'yı hâkimiyetine aldıktan sonra doğuya yöneldi. Hindistan'a bir sefer yaparak, Delhi'ye kadar ilerledi ve buradan çok zengin ganimetler elde etti. Öyle ki kazanılan pek çok altın, gümüş, savaş aracı, savaş filleri ve değerli eşyalarla hazinesini doldurdu (1398)(Kayalı, 2014, 187).

Emir Timur'un Delhi seferi dolayısıyla doğuda bulunmasından istifade eden Celayirliler Bağdat'ı geri alarak Irak'ta yeniden bağımsız olmak istediler. Bunun üzerine Emir Timur, ikinci defa Bağdat üzerine yürüdü. Bağdat tekrar zapt edildi ve kuzeydeki bir Türk devleti olan Karakoyunluları yıkarak Güneydoğu ve Doğu Anadolu hattında da hâkimiyetini tesis etti. Celayirlilerin hükümdarı Ahmet Han ve Karakoyunlu Devleti hükümdarı Kara Yusuf, Osmanlı Padişahı Yıldırım Bayezid'e sığındılar (Çetin, 2012, 116-117). Hindistan'dan Doğu Anadolu'ya kadar olan coğrafyayı hâkimiyeti altına alan Timur'un artık hedefi Anadolu oldu. Bu dönemde Anadolu beylikleri arasında henüz Türk siyasi birliği kurulamamıştı. Timur, Karakoyunlu Devleti'ni yıktıktan sonra bölgedeki bir kısım Türkmen Beyliklerini kendisine tabi kılmış, Osmanlı Devleti'ne de üstünlüğünü kabul ettirmek için bir takım askeri ve diplomatik girişimler başlatmıştı. Emir Timur'un, Osmanlılara karşı ilk seferinde hedef Sivas oldu (1400). Doğu Anadolu hattında Sivas'a kadar hâkimiyeti altına alan Timur Han, Memlukların iç karışıklıklar yaşaması ve zayıflaması üzerine Suriye seferine çıkarak Halep, Hama, Humus ve Şam'ı fethetti (Alkan-Gökbuğa, 2012, 589).

Şam seferini başarıyla tamamlayıp, Tebriz'e dönen Emir Timur, bir süre sonra Yıldırım Bayezid'in Sivas ve Erzurum'da Osmanlı otoritesini yeniden kurduğunu öğrendi. Bunun üzerine Emir Timur, Osmanlı Sultanı Bayezid'e bir mektup gönderdi, Sivas, Erzurum ve Anadolu'daki diğer şehirlerin kendisine bağlılığını bildirmiş olan beyliklere bırakılmasını istedi. Ayrıca Osmanlılara sığınmış olan Ahmet Celayir ve Karakoyunlu Yusuf'un iade edilmesini ve Osmanlı Devleti'nin kendi yüksek hükümlerini tanımasını talep etti. Dahası Osmanlı bağlılığını teminat altına almak için Bayezid'in oğullarından birinin kendisine rehİN olarak gönderilmesini istedi (Aka, 2014, 37-38). İşte bu talepler tarihe Ankara Savaşı olarak geçen büyük çarpışmanın fitilini ateşleyen gerekçelerdi. Emir Timur ile Yıldırım Bayezid arasında gerçekleşen mektuplaşmalarda karşılıklı tehditler, ağır hakaretler ve meydan okumalar neticesinde Timur, ordusunun başına geçerek doğrudan Osmanlı üzerine sefere çıktı. Her ikisi de cihan hâkimiyeti siyaseti izleyen iki Türk hükümdarı arasındaki çatışmanın temel sebebi üstünlük rekabetidir.

1.3-Anadolu ve Balkanlarda Yükselen Güç: Osmanlılar

Osmanlılar 14. yüzyılın başlarında sıradan bir uç beyliğiymiş bir asır sonrasında büyük bir imparatorluğa dönüşmüştü. Bu dönüşümü anlamlandırabilmenin yolu Anadolu ile çevresindeki sosyal, siyasal ve demografik gelişmeleri kavramaktan geçmektedir. İran'da İlhanlılar, Doğu Avrupa'da Altın Orda ve Batı'da Bizans İmparatorluğu şiddetli iç bunalımlar yaşıyorlardı. 1243 Köseadağ Savaşı'ndan sonra Anadolu Selçuklu Sultanlığı İlhanlılara bağımlı bir devlet haline geldi. Moğol istilası Anadolu'da oldukça büyük batı yönlü demografik hareketliliklere neden oluyordu. Böylelikle ileride Anadolu'da kurulacak olan beyliklerin ve hatta Osmanlı İmparatorluğu'nun doğuşuna vesile olacak zeminin temelleri atılıyordu. Bizans ile Selçuklu arasındaki sınırlarda toplanan göçebe Türkmenler gazi önderlerin çevresinde örgütlenerek Bizans topraklarına akınlara başladılar. Gitgide sıklaşan bu akınlarla gaziler 14. yüzyılın başlarında bağımsız beylikler haline aldılar. Balkanlarla ve iç dinamikleriyle boğuşan Bizans Devleti, doğusunda yaşanan bu akınlara gerekli önemi göstermeyerek istilaların önünü açmıştı. Bizans'a en yakın olan topraklar bu gazilerden Osman Bey'in elindeydi. Osman Gazi'nin 1302 Koyunhisar Savaşı'nda Bizans güçlerini yenmesi onun isminin bütün Anadolu'da duyulmasını sağlamıştı. Bu zaferden sonra Anadolu'nun her yerinden gaziler onun etrafında toplanmaya başlamıştı (İnalçık, 2006,12). Gaza ve yerleşme hareketleri başarıyla devam ettikçe Osmanlılar zamanla küçük bir beylikten devlete dönüşüyordu.

1350'lerde Osmanlı Devleti diğerlerinden farkı olmayan bir uç beyliğiydi. Bu vakitten hızlı bir şekilde gelişmesi ve diğer beylikleri de kısa sürede itaati altına alması Avrupa'ya ilk geçiş fırsatını bulmasıyla olmuştur. Karesi beyliğindeki taht çekişmeleri Orhan'a bu beyliği hâkimiyet sahasına katma fırsatı vermişti. Osmanlı hizmetine giren Ece Bey, Gazi Evrenos Bey, Hacı İlbeyi gibi gaziler Rumeli'ye yerleşme ve Trakya fetihlerinde öncülük edeceklerdi ve ilk başta Çanakkale Boğazı'nın ötesine bir sefer yapılmasını istiyorlardı. Orhan Bizans tahtında hak iddia eden İoannis Kantakuzenos ile anlaşma yapmış ve kızıyla evlenmişti. Bu evlilik Osmanlılara Bizans'ın iç işlerine karışma fırsatı vermiştir. Nitekim Orhan'ın oğlu Süleyman Bulgar ve Sırp güçlerine karşı Kantakuzenos'a yardım için Edirne'ye gittiğinde Gelibolu'daki Çimpe'ye yerleşti. 1354 Mart'ında gerçekleşen bir depremle Gelibolu'daki kaleler yıkıldı ve Süleyman hemen bu kaleleri işgal etti (İnalçık, 2008, 49-55). Böylelikle Osmanlı Avrupa topraklarına kesin olarak yerleşti (İnalçık, 2008, 41-45). Bu vakitten sonra Süleyman komutasında başlayan Balkanlardaki ilerleme, Süleyman'ın ölümünden sonra kısa süreliğine sekteye uğrasa da I. Murat'ın Edirne'yi almasıyla (1361) tekrar hız kazanmıştı.

14. yüzyıl boyunca Balkanlarda ilerleyiş devam ederken Anadolu'da rakip olabilecek iki güç vardı. Bunlar Sivas'ı merkez alan Eretna Beyliği ve Selçuklu Başkenti Konya'yı da kapsayan Karaman Beyliği'ydi. Osmanlılar Anadolu'daki diğer beylikleri ilhak ederken meşru gerekçeler öne sürüyorlardı. Germiyan topraklarını çeyiz olarak aldıklarını, Hamidili topraklarını satın aldıklarını öne sürmeleri bunlardan bazılarıydı. Karamanlıların kendi üzerlerine yürümesini ise yaptıkları gaza bir ihanet olduğunu ve bu durumda Karamanlıları ortadan kaldırmanın dini bir görev olduğunu öne sürüyorlardı. Nitekim I. Murad 1387'deki Karamanlı saldırısından kesin zaferle çıktıktan sonra Kadı Burhaneddin hariç diğer birçok Anadolu beyi Osmanlı hâkimiyetini kabul etti (Emecen, 2015, 71-75).

I. Murad Anadolu sorunlarıyla meşgul olurken Balkanlar'da Sırbistan, Bulgaristan ve Bosna kendisine karşı ittifak oluşturmuştu ve Osmanlı aleyhine girişimlerde bulunuyorlardı. Bu ittifak I. Murad'ın 15 Haziran 1389'da Kosova Savaşı'nda yenmesine kadar devam etti. Bu savaşla birlikte Balkanlardaki Osmanlı egemenliği kesinleşti (İnalçık, 2006, 21).

I. Murad'ın Kosova Savaşı'nda öldüğü haberini alan Anadolu beyleri ayaklanmıştı. Durumdan istifade eden Bizans'ta Selanik ile birlikte kaybettiği bazı yerleri geri aldı. Bunun üzerine tahtın yeni sahibi Yıldırım Bayezid derhal Anadolu'ya gelerek birkaç yıl içinde ayaklanan beyleri tekrar itaati altına almayı başardı. Ardından Anadolu ile meşgul olurken Balkanlar'da oluşan otorite boşluğunu gidermeye koyuldu. Bayezid 1393'te Balkanlar'a gelip Tuna Bulgaristan'ını doğrudan yönetimi altına aldı. Bulgaristan kralını haraçgüzar bir bey olarak Niğbolu'ya yerleştirdi. Sırbistan'ı ise Macarlarla Osmanlı Devleti arasında tampon bölge olarak bıraktı. Balkan coğrafyasındaki karışıklıkların üstüne Palaiologosların papayı haçlı ordusu toplamaya ikna etmeye çalışması Bayezid'i Balkanlar'daki bütün bağlı beylerin katıldığı ve bağlılıklarını pekiştirmek istediği bir toplantı yapmaya sevk etmişti. Yapılan toplantıya Palaiologosların katılmaması üzerine Bayezid Mora'ya kaçakları yakalamak üzere asker gönderdi. Selanik'i geri aldı (21 Nisan 1394) ve sekiz yıl sürecek olan İstanbul ablukasını başlattı. (Emecen, 2015, 82-83). Sonrasında Tuna kıyısında Büyük bir sefere çıktı. Yerel beyleri itaati altına alarak Niğbolu'ya kadar ilerledi. Burada Bulgar kralı Şişman'ı tutsak aldı ve idam ettirdi (İnalçık, 2008,53).. Bayezid Bulgar Krallığı'nı yok ederek Macarlar ile arasında bir tampon bölge bulundurmaya yerine sınır komşusu olarak Macarlardan gelebilecek tehlikeyi doğrudan kendisi karşılayacaktı. Bulgar Krallığı'nın ortadan kalkması ve Macarlar ile Osmanlıların sınır komşusu haline gelmeleri tüm Avrupa'da kaygıyla karşılanmıştı. Macar Kralı Sigismund önderliğindeki haçlı ordusu ile Bayezid Niğbolu'da karşılaştılar. Bayezid 25 Eylül 1396'da kesin zaferle ayrıldı. Bu zafer Osmanlı otoritesini sağlamasının yanında İslam dünyasında da çok büyük sevinçle karşılandı ve Osmanlıların İslam alemindeki saygınlığını arttırdı. Bayezid 1399'da Anadolu'ya dönerek Karaman ve Kadı Burhaneddin topraklarını da hâkimiyet sahasına dahil etti (İnalçık, 2006, 22). Böylelikle Tuna'dan Fırat'a uzanan merkezi bir imparatorluk kurmayı başaran Bayezid Doğu'da oluşmaya başlayan Timur tehlikesine aldırmadan devletin doğal merkezi konumundaki İstanbul'u almanın yollarını aramaya başladı. Timur İlhanlı varisi İddiasıyla Anadolu topraklarında hak talep ederken Bayezid'de Timur'dan ve onunla savaşmaktan korkmadığını belli eden hamlelerde bulunuyordu. Nitekim iki hükümdar arasında yaşanan üstünlük mücadelesi Osmanlılar için büyük bir kayıp olan Ankara Savaşı'na kadar sürecektir.

2-Timur'un Ortaya Çıkışı ve Ankara Savaşı Öncesi Fetihleri

Timur'un kökenleri ve nasıl hükümdar olduğuna dair bilgiler Laonikos Khalkokondyles dışındaki Bizans kaynaklarında fazla yer bulmuyor. Anonim metin de Timur'dan ilk defa bahsederken "Pers" ifadesi kullanılıyor (Mollaoğlu, 2008, 131).

Dukas ise Timur'dan ilk defa söz ederken "Pers ve Irak Sultanı Timur Han" ifadelerini kullanır (Dukas, 2012, 51). Bunlar Timur'un etnik kökenini belirtmekten ziyade hüküm sürdüğü Coğrafya ile alakalı

betimlemelerdir. Yine anonim metinde Timur'un doğunun derinliklerinden Susan ve Ekbatan'dan (Türkistan). geldiği ifadesi yer alır. Kaynakların çoğunda dikkati çeken bir diğer nokta Timur'u tanımlarken "İskit" ifadesinin kullanılmasıdır. Dukas Timur'dan bahsederken "İskit ordusu" ifadelerini kullanmıştır (Dukas, 2012, 53-62). Yine anonim metinde de Timur ve ordusundan "İskitler" olarak bahsedildiğini görüyoruz (Mollaoglu, 2008, 142). Antik Yunan tarih yazıcılığı geleneğini devam ettiren Bizans tarihçileri, antik yazarların yaptığı gibi, göçebe olan ve Moğollar ile bağlantısı olduğunu düşündükleri Asyalıları "İskit" olarak ifade ederler. Yani kullanılan bu tabir de Timur'un kökeninden çok Asyalı olduğu konusuna vurgu yapmaktadır (Daş, 2005, 46).

Khalkokondyles, Timur'un nasıl bir toplumsal yapıdan geldiği ve nasıl hükümdar olduğu konularına önem atfeden tek isimdir. Timur'un bu dönemi hakkında oldukça olumsuz çerçeve çizen yazar, onun alt sınıfta yer alan bir aileden geldiğini ve babasının adının "Şangal" olduğunu söylemektedir (Nicoloudis, 1996, 262-263).

Timur'un babasının adı hakkında bir yanlışlığa düştüğünü söyleyebiliriz. Timur'un babasının adı Turagay, annesinin adı Tekine Hatun'dur (Aka, 2014, 6).

Khalkokondyles'in anlatımına göre; Timur, "iş görecekle yaşa ulaştığında yöre halkı ona haraları ve tarlaları koruma görevini verdi. Bu iş kendisi gibi birçok insana ulaşma imkânı sağladı. Ulaştığı kişileri sefil hayatlarından başka zengin ve onurlu bir hayatın mümkün olduğuna ikna etmekte zorluk çekmiyordu. Kısa süre içinde çobanlardan ve silahlı kişilerden oluşan gurupları kontrol eder hale geldi. Hiç bir ahlaki, manevi veya dini değere sahip olmayan Timur rahatlıkla yağma, sahtekârlık ve hırsızlık yapabiliyordu ve bu sayede kalabalık sürülere sahip oldular. Yine bir gün bir ağıla girmeye çalışan Timur'u tam duvarın üstüneyken ağılin sahibi fark eder, kaçmaya çalışan Timur duvardan düşerek kalçasını kırar ve ömür boyu sakat kalır". İbn Arabşah'a benzer bilgiler veren Khalkokondyles Timur'un ömür boyu "aksak" lakabıyla anılmasına neden olayı böyle özetlemektedir (Nicoloudis, 1996, 263).

Bu konuda daha ağır basan görüş ise Timur'un bir çarpışma esnasında yaralandığıdır (Aka, 2014, s.9).

"Timur düşman topraklarına yaptığı akınlarla Massaget kralının gözüne girdi ve ordu komutanı ilan edildi. Orduyla birlikte seferlere devam ettiği sırada kralın ölmesi üzerine durumu fırsata çeviren Timur Massagetlerin² kraliçesiyle evlendi. Eli iyice güçlenen Timur bu vakitten sonra mutlak bir kral olarak hareket etti" (Nicoloudis, 1996, 264-265)..

Khalkokondyles doğru bir şekilde aktarmasa da Timur'un meşruiyet kaynağı olarak kullandığı böyle bir evlilikten söz edebiliriz. Timur, Emir Hüseyin'i bertaraf ettikten sonra harem ve hazinesine de el koymuştur. Saray Mülk Hanım da Timur'un haremine katılanlar arasındaydı ve Han kızı olmasından dolayı damat anlamına gelen "Güregen (Gürkan)" unvanını kullanma hakkını Timur'a sağlamıştı.

Timur asalet sahibi birisi miydi yoksa Khalkokondyles'in de dile getirdiği gibi gerçekten ayak takımının içinden mi yükseldi? Bu durumu anlayabilmek için Timur'un ortaya çıktığı coğrafyanın hâkimiyet anlayışını bilmemiz gerekir. Timurlular döneminde Orta Asya'da Cengiz geleneği varlığını korumaktaydı ve bu geleneğinin yanında İslam geleneği de oldukça önemliydi. Müslüman coğrafyada hüküm sürmek özellikle de İlhanlı tahtında hak iddia edebilmek için Cengiz yasalarını uygulamak tek başına yeterli değildi (Çetin, 2012, 47). Dolayısıyla, Timur meşruiyetini oluşturabilmek için her iki geleneğin gerekliliklerini birlikte kullanmıştır. Cengiz yasasına göre hâkimiyet Cengiz Han soyundan gelenlerin hakkıydı ve uzun yıllar geçmesine rağmen bu durumda herhangi bir değişiklik meydana gelmedi. Timur'un ölümünden sonra soyu torunu Uluğ Beg tarafından dedesinin mezarında bulunan yeşim taşına işlenmiştir. Buna göre Cengiz Han ile Timur'un soyları birleşmektedir (Aka, 2014, 7). Timur'un Cengiz soyuna bağlanmak için kullandığı bir diğer yöntem de Cengiz soyundan gelen bir han kızı ile evlenerek hanedana damat olarak dâhil olmaktır. Daha önce de bahsedildiği gibi Timur, Saray Mülk Hanım'la evlenerek "Güregen" unvanını elde etmiştir. Sonrasında Timur bu unvanı resmi yazışmalarda ve paralarda kullanmıştır. Oğullarından da Cengiz soyundan gelen hanımlarla evlenmelerini telkin etmiştir. Cengiz geleneği o kadar güçlüydü ki Timur hanedan ailesiyle farklı yollardan bağ kurmasına rağmen tepki çekmemek için sürekli olarak tahta Cengiz soyundan gelen kukla bir han geçirmiştir. İlk olarak Suyurgatmış Han sonrasında ise oğlu Mahmud Oğlan'ı tahta oturtmuştur. Kukla han, boy beylerinin ellerindeki gücü merkezi otoriteye karşı kaybetmemek için Timur'dan önce de kullandıkları bir yöntemdir. Timur'dan sonra onun soyundan gelenler ise böyle uygulamaya gerek duymadılar. Yaptığı evliliklere ve kurduğu akrabalık bağlarına bakılacak olursa Timur'un Khalkokondyles'in söylediğinin aksine ileri gelen bir aileye mensup olduğunu anlayabiliriz. Kaldı

² Antikçağ yazarlarını taklit ederek Khalkokondylis ve diğer Bizanslı tarihçiler Massagetismini bazen kimi ifade ettiği tam belli olmamakla birlikte genel olarak Karadeniz'in kuzeyindeki Türk asıllı kavimleri, Hunları, Alanları, Tatarları ifade ederken kullanmaktadırlar.

ki bu geleneklere vakıf olmak ve gelenekler arasında iyi bir ilişki kurarak ihtişamlı bir imparatorluk yaratmak ayak takımından birisinin yapabileceği şeyler olmasa gerek.

Khalkokondyles'in eserinde Emir Timur'un ortaya çıkışı ve ilk faaliyetleri hakkında bilgi verilmesinin yanı sıra Ankara Savaşı öncesi seferleri ve sonrasındaki gelişmeler de yer almıştır. Fakat bu seferlerin ayrıntılarını vermek çalışmanın maksadını aşacağından burada sadece akışı sağlamak adına kısaca bahsedilmesi en doğrusudur.

Khalkokondyles'in anlatılarda bazen fetihler ve diğer olaylar iç içe geçmiş olarak verilmektedir, bazen de tarihleri ve sıraları karıştırılmaktadır. Emir Timur'un Kafkasya'ya, Azerbaycan'a, İran'a yaptığı seferler, devletleşmesine dair bilgiler, Irak seferi de Bizanslı kaynakta geniş yer tutmaktadır. Loanikos Khalkokondyles Irak seferini anlatırken Araplar, Arabistan ve İslamiyet ile Hz. Muhammed hakkında da uzun açıklamalarda bulunmaktadır. Fakat bu açıklamalar tarihi gerçeklerden ziyade söylenti ve uydurmalarından ibarettir (Nicoloudis, 1996, 275-283).

Müellif Özellikle bazen "Tatarlar" bazen "İskitler" dediği Altın Orda devleti ile Timur'un mücadelesini ayrıntılı olarak işlemektedir. Timur'un mücadelelerini anlatırken karşılaştığı coğrafyaların ve halkların kültürel yaşamı ve dini inanışları hakkında da bilgiler vermektedir. Loanikos Khalkokondyles Emir Timur'un Anadolu'daki faaliyetlerine geçmeden önce son olarak Timur'un Suriye seferi ve Şam'ı zaptı hakkında Bu sefer dolayısıyla da Mısır Memluk devleti hakkında uzun bilgiler de vermektedir (Nicoloudis, 1996, 300-303).

3-Ankara Savaşı Öncesi Osmanlı-Timur Münasebetleri

Yukarıda da bahsedildiği gibi Emir Timur'un ortaya çıkışı, ilk seferleri ve devletleşme süreci hakkında bilgiler barındıran tek Bizans kaynağı Loanikos Khalkokondyles'in eseri olmuştur. Bizans kaynaklarına bakıldığında Osmanlı-Timur münasebetleri genel olarak Anadolu beylerinin Timur'a sığınmasıyla başlatılmaktadır.

3.1-Anadolu Beylerinin Timur'a Sığınması

Bayezid ile Timur arasındaki ilk çekişmenin Timur'un Anadolu'ya düzenlediği seferler ile başladığını söyleyebiliriz. Timur Anadolu'ya üç ayrı sefer düzenlemiş, bunlardan ilki Irak-ı Arap (Musul, Kerkük, Bağdat) seferinin ardından Mardin ve Diyarbakır'ı da alarak Kuzeye Altın Ordu yürüdüğü sefer kapsamındadır (Alkan-Gökbuğa, 2012, 585).

29 Ağustos 1393 yılında Timur Bağdat'ı ele geçirdikten sonra burada ki beylere ve emirlere kendisine tabi olması için mektuplar göndermiştir. Timur'un bu yayılcı siyasetine karşı Sivas-Kayseri hâkimi Kadı Burhaneddin, Timur'dan aldığı bu mektubun örneklerini Osmanlı ve Mısır Hükümdarlarına göndererek durumun ciddiyetini anlatmış ve ittifak yapılmasını önermiştir. Timur'un bu ilerleyişi bölgede ciddi bir tehdit olarak algılanmış ve Kadı Burhaneddin'in çabalarıyla Osmanlı Padişahı Yıldırım Bayezid, Altın Orda Hanı Toktamış ve Memluk Sultanı Berkuk'un da katılımıyla Timur'un yayılmasını önlemeye yönelik bölgesel bir savunma ittifakı oluşturmuştur (Alan, 2015, 61). Bölgede ittifaka katılmayan hatta Timur'un gelişinden memnun olan beyler de vardı. Erzincan hâkimi Mutahharten, Karamanoğlu Alaaddin Bey ve Dulkadiroğlu Sevlî Bey Timur'un mektuplarına olumlu cevap verip onunla birlikte yürüyeceklerini taahhüt edenlerdendi. Fakat Timur karşıtı bu ittifak uzun soluklu olmamıştır. Timur'un Toktamış'ı bertaraf etmesi ve Memluk Sultanı Berkuk ile Kadı Burhaneddin'in ölümü ittifakın kısa süre sonra dağılmasına neden olacaktır.

Kadı Burhaneddin'in ölümünden sonra Bayezid bu devletin topraklarını kendi topraklarına kattı. Hemen ardından ise Malatya ve civarına yürüyerek bu bölgeleri de hâkimiyet sahasına dâhil etti. Bayezid'in izlediği yayılcı politikayı Timur'a karşı sınırlarını koruma isteği olarak değerlendirebiliriz. Özellikle Kadı Burhaneddin'in ve Berkuk'un ölümünden sonra oluşan siyasi boşluğu Timur veya ona yakın isimler doldurabilirdi ve bu durum Osmanlı Devleti'nin doğu sınırı için büyük bir tehdit anlamına gelmekteydi. Ayrıca Orta Asya'dan gelecek Timur tehlikesini defetmek için Sivas'ın stratejik önemi büyüktü. Bayezid bu seferlerini tamamladıktan sonra Timurlu devleti ile arasında hiçbir tampon bölge kalmamış akabinde sıcak temaslar başlamıştır (Çetin, 2012, 96-102).

Kadı Burhaneddin devletini ve Malatya çevresini topraklarına katan Bayezid Anadolu'nun siyasi birliğini tamamlamada önemli bir yol aldı. Siyasi birliği tamamlayabilmesi için sırada Harput, Diyarbakır ile Erzincan ve Erzurum vardı. Bu doğrultuda Bayezid Erzincan Emiri Taharten'in kendisine tabi olmasını ve vergi ödemesini talep etti. İlk Anadolu Seferinden beri Timur'un yanında yer alan Erzincan emiri ise bu durumu Timur'a bildirdi. Timur Bayezid'e bolca tehditler içeren bir mektup gönderdi. Khalkokondyles Osmanlı-Timurlu Münasebetlerini tam olarak bu mektuplaşmalardan başlatılmaktadır.

Khalkokondyles'e göre Türkmen beyleri Bayezid ile aynı ırktan olmalarına rağmen Bayezid'in küstahça davranışlarına maruz kalıyorlardı. Topraklarını ellerinden aldıktan sonra bile bu beylere kötü muameleye devam ediyordu. Anadolu Türkmen beyleri ise çareyi Timur'a şikâyetle buldular. Timur şikâyetler üzerine Bayezid'e elçiler gönderdi fakat uzlaşma sağlamak bir tarafa Bayezid elçileri hakaretlerle ve tehditlerle geri gönderdi. Bu vakitten sonra Timur ile Bayezid arasındaki anlaşmazlık aşağı Anadolu'da yer alan beyleri koruma ve bu alanda etkin olma mücadelesine dönüştü. Fransızca zeylde bu beylerin sayısının yaklaşık olarak yüz kadar olduğu belirtiliyor. Yazar bu vakitten sonra Timur'un hemen harekete geçtiğini ve Sivas şehri üzerine yürüdüğünü belirtmektedir (Nicoloudis, 1996, 306; Khalkokondylis,153).

Dukas'da Osmanlı-Timur münasebetlerini Pers ülkesinden gelen, kendilerini Pers ve Irak Sultanı Timur tarafından gönderildiklerini belirten elçilerin Bayezid'in huzuruna çıkmasıyla başlatmıştır. Khalkokondyles'in bir iki cümleyle geçiştirdiği olaya Dukas derinlemesine yer vermiştir. Timur'un elçilerle gönderdiği haber şöyle aktarılmaktadır;

"Başkalarına ait yerleri kaparak bu yerlerle kendini büyük göstermek doğru değildir. Allah'ın inayetiyle dinsizlerden zapt ettiğin yerler ile iktifa et; diğer beylerden hırsızca aldığın eyaletleri kendilerine hemen iade et ki Cenabı Hak seni affetsin ve bu beylerin şükran ve minnettarlığına mazhar olasın. Bunlar olmazsa, beylerin intikamını ben alacağım!" Bayezid'in cevabı da aynı derecede ağır oldu ve elçilerin sakalları kesilerek "şerefsiz" bir şekilde kovulmalarını emretti ve ekledi ; *"Gidin bir an evvel gelmesini efendinize söyleyin. Kendisini bekliyorum. Şayet gelmeyecek olursa, meşru karısından boş olsun!"* (Dukas, 2012, 51-52).

Dukas'ın Timur ile Bayezid arasında farklı tarihlerdeki yazışmaları birbirine karıştırdığını söyleyebiliriz. Bu yazışmaları Bayezid'in Erzincan'ı tehdidinden sonraki yazışmalar gibi göstermiştir. Fakat özellikle Bayezid'in cevaben yazdığı ve "şayet gelmeyecek olursa meşru karısından boş olsun" ifadesinin yer aldığı yazışmalar Timur'un Karakoyunlu beyi Kara Yusuf'un akıbetini konu aldığı mektubuna cevaben gönderilmiştir(A. Daş, 2014).

Bayezid'in verdiği bu cevaba Zafernamelede rastlayamıyoruz. İbn Arabşah ise Dukas'ın yazdıklarını doğrular nitelikte bir cevaptan bahsetmektedir. Bayezid'in cevapta onun aşağı tabakadan birisi olduğuna ve kendi ordularının gücüne değinmiş sonunu ise eğer gelmezsen hanımların senden boş olsun şayet ben senden kaçarsam benim hanımlarım benden boş olsun diyerek bitirmiştir. Ayrıca İbn Arabşah mektupta kadınlardan bahsedilmesinin Çağataylılara göre büyük bir suç olduğunu dile getirir (Arabşah, 2012, 288-295).

Dukas'ın düştüğü ikinci yanılğı ise bu dönem yaşanan gelişmelerin sırası olmuştur. Dukas, Bayezid'in bu cevabının ardından tedbiri elden bırakmayarak hemen Türk-Pers arazisine girerek Arıngam şehrini yani Erzincan'ı aldığını ifade etmektedir. Fakat Bayezid Erzincan'ı Sivas'ın işgalinden önce değil bu işgale bir cevap olarak gerçekleştirmiştir. Bu hamlesiyle savaştan çekinmediğini göstermesiyle Ankara Savaşına giden süreçte bir adım daha ilerlenmiştir. Müellifin aktardığına göre; Yazışmalardan sonra Timur'un Suriye üzerine hareket ettiğini haber alan Bayezid Anadolu'ya, Bursa'ya geçerek askeri kuvvetlerini toplamıştır. Timur ise Ermenistan'ı geçerek büyük bir şehir olan Bayezid hâkimiyetindeki Sivas'a gelerek şehri abluka altına almıştır (Dukas, 2012, 52-53).

3.2-Sivas Olayı

İki büyük güç arasında uzun süreden beri devam eden soğuk savaş Doğu Anadolu'daki hâkimiyet mücadelesi söz konusu olduğunda sıcak çatışmaya dönüştü. Bayezid'in Sivas'ı topraklarına katması ve Timur'a bağlılığını bildiren Erzincan hâkimi Mutahharten'den vergi talep etmesine Timur'un yanıtı Sivas'ı işgal etmek olmuştur. Timur için bir uç karakol konumunda olan Erzincan'a yapılan tehdit Anadolu üzerine yapılacak seferlere meşruluk kazandırmıştır. Böylelikle Timur'un ikinci Anadolu seferi diye adlandırabileceğimiz ilerleyişi başlamış neticesinde ise Timur ilk defa doğrudan Bayezid'in toprakları olan bir bölgeye saldırmış ve ele geçirmiştir.

Sivas şehrinin Türk imparatorlar için önceden beri önemli bir ikametgâh ve Batı Anadolu'ya yapılacak seferlerde harekât noktası olduğunu özellikle vurgulayan Khalkokondyles Sivas Olayının iki temel amacının olduğunu aktarmaktadır. Birincisi Bayezid'i boyunduruğu altına almak; ikincisi ise bu örnekle bölgedeki diğer hâkimleri de sindirerek daha kolay boyun eğmelerini sağlamaktır (Khalkokondylis, 154).

Timur Sivas şehrine geldiğinde güçlü bir savunmayla karşılaşmıştı. Şehir surlarla çevriliydi ve bu surları aşmak pek de kolay görünmüyordu. Bunun üzerine Timur surların altına lağım kazdırmaya başladı ve surların altına keresteler yerleştirildi. Kerestelerin ateşe verilmesiyle de surlar yıkıldı ve Timur'un askerleri şehre girdi (Dukas, 2012, 53; Khalkokondyles, 154; Alan, 2015, 68). Khalkokondyles surların altına kazan çok sayıdaki içinin yanı sıra sekiz bin istihkâm askeri ve bunlardan başka da birlikler olduğunu ifade etmektedir.

Dukas'ın yazdığına göre, Timur şehri savaştan teslim etmelerini talep etti fakat şehir ahalisi bu talebi kabul etmeyip şehri savunacaklarını bildirdiler. Bunun üzerine Timur şehrin surlarını kazdı ve altlarına kazıklar yerleştirdi. Tekrar ahalden şehri teslim etmelerini istedi fakat yine olumsuz cevap gelmesi üzerine kazıklar ateşe verildi, şehrin surları yıkıldı. Şehre giren Timur'un askerleri katliam ve yağmalara başladılar. Söz edilen çağrılar Timur'un şehre ve ahalisini zarar vermek istemediğini ve bunun yollarını aradığını; ancak bir uzlaşma olmayacağını anlayınca şehri savaşarak ele geçirdiği algısını oluşturmaktadır. Bu bilgiler Timur'un iyi niyetini göstermek adına önemli bir veri olabilirdi. Fakat biz bu bilgilere İbn Arabşah veya Zafarnamelerde rastlamıyoruz. Timur'un iyi niyetini göstermek için bir vasıta olabilecek bu çağrılar özellikle Zafarnamelerde yer almaması gerçekte var olup olmadıkları konusunda şüphe uyandırmaktadır.

Her iki yazarında Sivas'ın işgalini anlatırken önemle üstünde durdukları konu Timur'un yaptığı katliamlar olmuştur. Her fırsatta Timur'un ne kadar acımasız, ne kadar cani olduğunun ve eşi benzeri olmayan katliamlar yaptığının altını çizmeye çalışmışlardır. Khalkokondyles'in aktardığına göre o dönem 120.000'in üzerinde nüfusuyla kalabalık bir şehirdi ve burada yaşayan bir tek canlı bile Timur'un öfkesinden kaçamamıştı. Şehre giren askerler önce bütün erkekleri kılıçtan geçirdi sonrasında ise Timur bütün kadın ve çocuklar meydanda toplattı ve süvarilerini üstlerine saldı. Süvariler tek bir canlı kalmayınca kadar kıyımlarına devam ettiler. Dukas da askerlerin şehre girdikten sonra yağma ve büyük katliamlar yaptıklarını aktarır. Müellifin aktardığına göre; şehrin surlarından içeriye girdikten sonra Timur şehrin en ileri gelenlerini bir yerde toplatıp bu zavallıları hiçbir zalimin aklına gelmeyecek işkenceler uygulayarak öldürdü, Birçok çukur kazdı. Şehrin ileri gelenlerini domuz bağına benzer bir şekilde bağlattı ve hepsini bu çukurlara attı. Çukurların üstlerine ise önce tahtalar döşetti sonra toprakla kaplattı. Böylelikle hemen ölmeyecekler ve daha uzun süreler acı çekeceklerdi (Khalkokondyles, 153).

Çukurlara atılan bu kişilerin o dönem şehri korumakla görevli olan Malkoçoğlu Mustafa Bey emrindeki dört bin kişilik yeniçeri garnizonu olduğu düşünülmektedir. On sekiz günlük savunmanın ardından şehrin düşeceği anlaşıldığında Mustafa Bey Müslüman kanı akıtılmayacağı sözü üzerine şehri Timur'a teslim etmişti. Timur şehirdeki Müslümanlardan aman malı toplatmış bunlar dışındakileri tutsak ettirmişti. Şehrin savunmasına katılan askerleri ise kuyulara atılarak öldürmüştür.

Timur'un acımasızlığı söz konusu olduğunda bir diğer konu da Zafarnamelerde ve İbn Arabşah'da rastlamadığımız Bizans kaynaklarından ise sadece Khalkokondyles'de yer alan Sivas'taki cüzzamlıların katliamıdır. Müellife göre Şehirde çok sayıda cüzzamlı bulunmaktaydı. Timur böyle sıkıntılarla acı dolu yaşayarak diğerlerine de hastalık bulaştırmaktansa şehit olmanın çok daha iyi olduğunu söyleyerek bütün cüzzamlıları öldürtmüştü. Timur'un bu hasta insanlar üzerindeki tasarrufu ise Sivas'ta yaptığı katliamları taçlandırır nitelikteydi ve bu yerin uğradığı yıkımı bir kez daha gözler önüne seriyordu.

Khalkokondyles bu savaş sırasında Bayezid'in oğlu şehzade Ertuğrul'un esir düştüğü ve Timur tarafından öldürüldüğünü aktarmaktadır. Şehzadenin kibar ve yaşına oranla hayli iyi olduğunu düşünen Khalkokondyles Bayezid'in oğlunun ölümüne çok üzüldüğünü ifade etmiştir. Bayezid o kadar büyük bir acı içerisindeydi ki Anadolu'ya geçtiğinde rastladığı bir çobana şu sözleri sarf etti: "*Dostum çoban senden rica ediyorum şarkının nakaratı bundan sonra şöyle olsun: zavallı Bayezid, artık Sivas'ı göremeyeceksin, ne de oğlun Ertuğrul'u*" (Khalkokondyles, 155).

Aktarıldığı gibi Bayezid Sivas'ı kaybettiğinden dolayı büyük bir üzüntü yaşıyor olabilir fakat Khalkokondyles'in öldüğünü rivayet ettiği ve hakkında verdiği bilgilerin gerçekleri yansıtmadığını belirtmeliyiz. Kadı Burhaneddin'in ölümünden sonra Osmanlı topraklarına katıldığında Bayezid şehrin yönetimini Şehzade Ertuğrul'a değil Şehzade Süleyman Çelebi'ye bırakmıştı. 9 Ağustos 1400'de Timur Sivas önlerine geldiğinde ise Süleyman Çelebi Timur ile savaşmaktan çekinerek şehri terk etmişti. Yani müellifin bu iki ismi karıştırdığını düşünsek bile Sivas'ta esir düşen bir şehzadeden bahsetmemiz mümkün değil. Bu haber üzerine Bayezid Şehzade Çelebi Mehmet ve Anadolu Beylerbeyi Timurtaş'ı Sivas'a göndererek şehri savunmaya yönelik geçte olsa bir hamle yapmıştır (Dersca, 1977, 41-45). Durumdan haberdar olan Timur da ordusunun bir kısmını harekete geçirmiş Osmanlı kuvvetlerini Kayseri'de karşılamıştı ve Timur'un birlikleri zafer kazanarak Sivas'a geri dönmüşlerdi (Çetin, 2012, 108; Yücel, 1989, 79-80). Dolayısıyla Sivas'ta bahsi geçen şehzade ve bu şehzadenin karşılaştığı olayları karşılayacak gerçek tarihi bir kişiden bahsetmemiz mümkün değildir. Büyük bir ihtimal müellif Şehzade Ertuğrul'un 1392 Kırkdilim Savaşı'nda Kadı Burhaneddin tarafından öldürülmesini Sivas olayıyla karıştırmaktadır.

Khalkokondyles Sivas'ın kaybedilmesinin sorumlusu olarak Bayezid'i göstermektedir. Çünkü tüm bu olaylar yaşanırken Bayezid'in Teselya ve Mora'da işgallerle meşgul olduğunu aktarmaktadır. Timur'un bu ilerleyişini Bayezid'in ciddiye almadığı bir gerçektir. Doğu'dan gelen bu tehlikeye karşı önemli bir savunma gücü sevk etmemiş ve ısrarla İstanbul kuşatmasına devam etmiştir. Timur ise Bayezid'in aksine bütün ününü ve bölgedeki hâkimiyetini Sivas'ın alınmasına bağlamıştı. Sivas'ı alarak hem civardaki beylerin

gözlerini korkutup itaatini sağlayacaktı hem de Bayezid'i sindirecekti. Timur'un yıkıcı emellerine Bayezid cephesinden önemli bir savunma gelmeyişi Timur'un elini daha da güçlendirmişti. Yaşar Yücel'in ifade ettiği gibi Bayezid bu tehlike karşısında İstanbul kuşatmasında ısrar etmeyip gerekli askeri ve stratejik hamleleri yapabilseydi gelecek olan başarı Timur'un Anadolu ilerleyişinde bir tereddüt yaratabilirdi (Yücel, 1989, 79-80).

4-Ankara Savaşı

4.1-Bizanslılara Göre Savaşın Nedeni

Bizans kaynaklarında Ankara Savaşı'na doğrudan veya dolaylı olarak birçok sebep gösterilmiştir. Doğrudan Savaşın sebebi olarak verilen bilgilerin hepsi ilahi temellere dayandırılmaktadır. Ankara Savaşı ve Bayezid'in yenilgisi Meryem Ana'nın Bizans halkını koruması ve Tanrının bir mucizesi olarak görülmektedir. İlahi sebepleri ön plana çıkartan kaynakların başında Selanik başpiskoposu Symeon'un tarihi nutku ve Anonim Metin gelmektedir. Bu kaynaklara kısmen Dukas'ı da ekleyebiliriz. Khalkokondyles ise Ankara Savaşı için net bir şekilde sebepler göstermese de diğer kaynaklardaki gibi savaşı ilahi sebeplere dayandırmak yerine daha nesnel ve gerçekçi sebepleri metnin farklı farklı yerlerinde dile getirmiştir.

Selanik Başpiskoposu Symeon'un nutku Selanik merkezli ele alınmış olmasına rağmen Ankara Savaşı söz konusu olduğunda Selanik'in kaderinin İstanbul'un kaderine bağlı olduğunu ve İstanbul sayesinde Selanik'inde kurtulduğunu vurgulamaktadır. Yine Selanik merkezli bir kaynak olmasının etkisiyle Meryem Ana'nın etkisinin yanına dini atıflarda bulunan diğer kaynaklarda geçmeyen Aziz Dimitrios'un dualarının kabul olmasını da eklemektedir. Aziz Dimitrios Symeon'un aktardığına göre, "O korkunç barbar" Bayezid İstanbul'a hareket edip kenti kuşattığında şehir zaten sekiz yıldan beri acılar çekiyordu.³ Bayezid Tanrıya, İsa'nın saygın dinine ve kutsal klişelere saldırmaktaydı. Kötülüğün hâkimi olan şeytanla birlikte hareket etmekteydi ve büyük bir kızgınlık içerisindeydi. Meryem Ana'ya adanmış olan bu şehri açlık, akınlar ve kuş atma ile acımasızca yok etmek istiyordu. Tam bu sırada Meryem ve Ana Aziz Dimitrios başka bir barbar ordusunu harekete geçirir ve iki ordu birbirini yok eder. Böylelikle ne bir silah ne de bir asker harekete geçmeden İmparatorluk başkenti İstanbul kurtuldu. İstanbul sayesinde de Selanik ve diğer birçok şehir Meryem ana ve Aziz Dimitrios'un dualarıyla kurtuldular (Mollaoğlu, 1998, 82-84)..

Anonim metinde de Symeon'un nutkunda olduğu gibi İstanbul içinde olduğu durumdan ve kuşatma şartlarının ne kadar kötü olduğundan bahsedilir. Anonim metinde aktarıldığına göre, Bayezid Kenti ele geçirmek için birçok savaş aleti tertiplemişti. Şehrin üzerindeki büyük askeri baskıya açlıkta eklenmişti. İstanbul'un çevresindeki bütün denizler Osmanlı hâkimiyetindeydi ve Bayezid İstanbul'a erzak akışını keserek şehri teslim olmaya zorluyordu. Zor şartlara katlanamayan insanlar kenti terk etmeye başladı ve çoğu düşman saflarına geçiyordu. Türkler uzun süreden beri devam eden kuşatmayı artık daha fazla uzatmak istemiyorlardı ve kenti almak için bütün hazırlıklarını tamamladılar. Ümitlerin tamamen tükendiği bu sırada büyük bir mucize meydana yaşanmıştı. Timur'un Doğunun derinliklerinden Susan ve Ektaban'dan (Türkistan) Bayezid'in üzerine yürüdüğü haberi gelmişti. Timur gibi güçlü bir düşmanla karşı karşıya gelen Bayezid'in önceye nazaran biraz yumuşamış olabileceğini düşünen İstanbul halkı Bayezid' bir elçi heyeti gönderdi fakat heyet hiçbir şey elde edemedi geri döndü. Bu vakitten sonra da İstanbul halkı Bayezid'in Ankara Savaşı'ndaki zaferinin ardından şehri savaşmadan teslim etmeyi düşünmeye başladılar. Halkın çaresizliğini gören İstanbul'un koruyucu Azizesi Meryem bir mucize gerçekleştirmeye karar verdi ve düşünülenin aksine Bayezid büyük bir bozguna uğradı. Bu şekilde Tanrı'nın merhameti ve Meryem'in çabalarıyla kent tehliken kurtuldu (Mollaoğlu, 2008, 138-142).

İstanbul halkının şehri savaşmadan teslim etme fikri Dukas'ta ve Anonim Metin'de de yer almıştır. Dukas açlıktan dolayı bu duruma razı olan halkın aklına Bayezid'in Anadolu'da ele geçirdiği şehirlerde yaptıkları gelince de açlığa rağmen daha ihtiyatlı davranarak biraz daha sabretme kararı aldıklarını da eklemektedir (Dukas, 2012, 48). Symeon ise diğer kaynakların aksine şehirden kaçanların olduğunu belirtmekle birlikte şehir halkının tüm zorluklara katlandığını ve İsa adına şehirde kalarak sabır ve metanet gösterdiklerini aktarmaktadır (Mollaoğlu, 2008, 87, 138-142; Mollaoğlu, 1998, 82-84, Dukas, 2012, 48).

Dukas Sivas'ın işgalinden sonra Bayezid ile Timur arasındaki karşılıklı hamlelerden bahsederken İstanbul halkının imparatorlarıyla birlikte gözyaşı döküp dua ettiklerini aktarır. Bu dua kitapta şöyle yer almaktadır;

"Ey tanrımız! Biz hakir kullarına merhamet et, bizi evini ve bu evinin içinde bulunan mukaddesatı tehdit edene, başka bir gâile başka bir meşgale, başka bir düşünce ver ki biz onun zulmünden kurtulalım, ilelebet bir tanrıya, yani sana ve oğluna ve Ruhü'l Kudüs'e hamt ve sena edelim. Amin!" (Dukas, 2012, 53-54).

³ Symeon İstanbul kuşatmasının başlangıç yılı olarak 1394'ü vermektedir.

Dukas Ankara Savaşı'nı anlattığı bölümde ise bu savaşı tanrının takdiri ile meydana gelen acayip olaylar ve tanrının bir firavunu diğer bir firavuna boğdurması olarak ifade etmiştir (Dukas, 2012, 56).

Görüldüğü üzere her üç kaynaktan Ankara Savaşı'nın yaşanmasına sebep olarak Hristiyan-Ortodoks ilahi motiflerini öne sürmüştür. Osmanlı'nın durdurulamayan ilerleyişi İstanbul'a dayandığında Bizans halkının gerçekten de direnç gösterecek gücü ve bel bağlayacak ümidi kalmamıştı. Kaderlerine razı bir şekilde sonlarını bekleyen halk için Ankara Savaşı onlar için büyük bir mucize olmuştu. Bizans kaynaklarına göre bu durum kesinlikle koruyucu Meryem'in mucizesi ve tanrının İstanbul halkı için iyi niyetinden başka bir şey olamazdı.

Khalkokondyles diğer kaynaklarda olduğu Ankara Savaşı'nı ne ilahi bir misyon yüklemiştir ne de bu savaşa doğrudan bir sebep göstermiştir. Fakat metnin farklı yerlerinde verdiği bilgileri bir araya getirdiğimizde Timur'un fetihleri ve Ankara Savaşı'na en mantıklı açıklamaları getiren kaynak diyebiliriz. Burada ilk başta Timur'un fetih tutkusu göze çarpmaktadır. Khalkokondyles Timur'un Asya'yı bir baştan bir başa fetheden ilk kişi olma arzusunda olduğunu ve bu isteği için hiç durmaksızın harekete geçme kararı aldığını ifade etmektedir (Khalkokondyles, Türklerin Tarihi, s. 92).

Ankara Savaşı'ndan sonra ise Avrupa'ya geçmek için hazırlık yaptığı hedefinin ise Herkül Sütunları'na⁴ kadar olan bölgeyi fethetmek hatta buradan da Afrika'ya geçmek olduğunu aktarmaktadır (Khalkokondyles, 162). Fetih tutkusu ve büyük bir fatih olma ideali sadece Ankara Savaşı değil bütün seferlerinin altında yatan en önemli sebep diyebiliriz. Timur bu hedef doğrultusunda ilerlerken ileride yapacağı seferleri ve savaşları önceden hesaplamakta idi. Khalkokondyles tarihinin Bayezid'le ilgili bölümünde, Timur'un toprakları ellerinden alınan Anadolu Beylerinin koruyucusu ve sığındıkları hükümdar olduğu belirtilir: *"Bundan sonra Bayezid adı geçen şehri kuşatmaya gitti. Birkaç gün süreyle kuşattıktan sonra şehri alamadan, ordusunu toplayıp ülkesine geri döndü. Ancak orada da fazla kalmadı Anadolu'nun diğer beyleri Aydın, Menteşe, Teke ve Metines'e [?] karşı sefere çıktı. Bu beylerin sahip oldukları bütün topraklarını ellerinden aldı. Toprakları ellerinden alınmış, hukuken mülklerinden ve iktidarlarından kovulmuş bu beyler İmparator Timur'a başvurdu. Karaman ve Alişir lakaplı Frigya beyi [Germiyan] dışında - Bayezid'in yanında yer almış olan bu ikisinden daha sonra bahsedilecek- diğer beyler Timur'un huzuruna çıktılar. Bütün diğerleri malları ve mülklerinden edilmiş bir vaziyette Semerkant'a gitmişlerdi. Orada Emir Timur'un hükümeti ve sarayı bulunuyordu"* (Khalkokondyles, 93).

Khalkokondyles'in eserinden öğrenebildiğimiz kadarıyla Bayezid'in üzerine yapacağı seferleri de önceden planlamıştı. Yazar, Timur'un hem Sivas'ı işgali hem de Ankara Savaşı için "uzun zamandır zihninde olan planı uygulamaya koydu" diye ifade etmiştir. Timur bu niyetini Toktamış Han üzerine 1395/1396 yılında düzenlediği ve kendisine karşı kurulan savunma ittifakının önemli bir ayağını ortadan kaldırdığı sefer sonrasında Bayezid'e gönderdiği mektupla da açıkça ifade etmiştir. Mektubunda Toktamış Han'a dersini bildirdiğini söyledikten sonra geçen sene Irak-ı Arap bölgesine gittiğinde adı sanı bilinmeyen Çerkez oğlancığına (Berkuk). hediyeler gönderdiğini Berkuk'un ise haksız yere elçilerini öldürdüğünü söylüyor. Dest-i Kıpçak bölgesinde işlerini yoluna koyduğundan Şam üzerine hareket edeceğini ayrıca Sivas kadısının da haddini bildireceğini ifade ediyor (Baştürk, 2010, 19).

Her iki hükümdarın aşırı özgüvenleri ve cesur hamleleri de Ankara Savaşı'nın yaşanmasında önemli bir etken olmuştur. Karşısındakinin üstünlüğünü kabul etmek bir yana birbirleriyle savaşmaktan bile hiç çekinmemişlerdir. Timur'un Osmanlı toprağı olan Sivas'ı işgal etmesi Bayezid'in Timur'a yakın olan Erzincan'ı tehdidi ve sonrasında işgali bu özgüvenin açık bir göstergesidir. Bu özgüveni Khalkokondyles ve Dukas'ın da bahsettiği mektuplaşmalarda da görmekteyiz. Hatta özgüvenleri ve savaşı kazanacaklarına inançları o kadar yüksekti ki Bayezid savaştan sonra hükümdarlık parasını Timur'un ülkesini de basacağını düşünüyordu. Aynısını Timur'da Bayezid'in ülkesi için düşünüyordu (Khalkokondyles, 163).

Khalkokondyles özgüvenine ek olarak Bayezid'in kişiliğine aşağılanma duygusunu ve kibirli yapısını da eklemektedir. Timur'un Anadolu'daki ilerleyişini ifade ederken çok aşağılayıcı bir durum olduğunu ve bundan daha kötüsünü hiç yaşamadıklarını söyleyerek yanındaki beylerin ve vezirlerin savaşa ikna etmeye çalışıyordu. Dönemin en önde gelenlerinden birisi olan Hayrettin'in oğlu Ali, Timur'a karşı saldırıya geçmek yerine başka bir şekilde, barışçıl bir yoldan Timur'un alt edilmesini tavsiye etmişti. Bayezid cevap olarak kendisinin bu mertebeye tesadüfen ulaşmadığını, bu barışçıl teklifleri kabul edemeyeceğini söylüyordu. Timur'un üzerine yürümekte kararlı olan Bayezid konuşmasına şöyle devam ediyordu;

"Fatihlerin büyük çoğunluğu senin ihtiyat dediğin gevşeklik ve yumuşaklıkta karar kılmadılar, kaderin kollarına atıldılar, coşkunu kalplerle, cesaretle çarpıştılar, sonunda da muhteşem ve güzel askeri başarılar elde ettiler.

⁴ Antik dönemde Cebelitarık Boğazı'nın iki yakasında bulunan sarp kayalıklara verilen isimdir.

Buna karşın zorlukları uzlaşmayla çözmeye giden diğer fatihlerin kısa süre saltanat sürdükleri her vesileyle görülmüştür veya onların sonu bir şekilde felakete bitmiştir” (Khalkokondyles, 163).

Ankara Savaşı'nın önemli sebeplerinden birisi de Bizans kaynaklarının da bahsettiği gibi Anadolu beylerinin Timur'a sığınmaları olmuştur. Bayezid Anadolu siyasi birliğini tamamlamaya çalışırken bazı beyleri yurtların etmiş bazı beyleri de tehdit ederek vergi vermeye zorlamıştı. Anadolu beyleri kuşkusuz Timur'u Bayezid üzerine yürüme konusunda kışkırtıyorlardı ve Anadolu'da Timur'a rehberlik ediyorlardı. Bu beylerin Timur'dan medet umması ise Timur'un seferine meşruluk kazandırıyorlardı. Daha önce bahsettiğimiz Erzincan Beyi Mutahharten'in Bayezid tehdidi karşısında Timur'a başvurması üzerine Timur tehditler içeren bir mektup kaleme almıştı. Üstelik Mutahharten Timur'a sığınan tek isim de değildi. Germiyanoglu, Aydınoğlu, İsfendiyar Bey, Menteşeoğlu da birlikte Timur'a sığındılar ve durumlarını bildirdiler. Anadolu beylerinin yanı sıra Bayezid' sığınan Karakoyunlu Beyi Kara Yusuf ile Bağdat hâkimi Ahmed Calayir önemli bir sorun oluşturmuştur. Timur'un İran ve Azerbaycan seferlerinde bu iki isim her zaman yerel sorunlar olarak karşısına çıkmaktadır. Timur bu bölgede egemenliği tam olarak sağlayabilmek için bölgenin yasal varisleri olarak görülen bu iki ismin ortadan kaldırılması gerektiğinin farkındaydı. Bayezid'de bu beylerin bölgedeki gücünün farkındaydı ve bu güçlerini kullanarak Timur ile arasına bir tampon bölge kurmak niyetindeydi. Dolayısıyla Bayezid Timur'dan kaçan bu beylerin iltica taleplerine olumlu cevap vererek onları himayesi altına almıştır. 1401-1402 kışını geçirmek için geldiği Karabağ'da Bayezid'in gönderdiği elçilere cevaben yazdığı mektubunda Bayezid'e Kara Yusuf'u öldürmesini, ülkesinden kovmasını ya da kendisine teslimini istemekteydi. İstekleri yerine getirilirse hiçbir sorun olmayacağını fakat istekleri yerine getirilmezse Bayezid'e savaşa hazır olmasını söylüyordu. Bayezid cevabında Allah yolunda savaştığını, ordularının gücünü ve korkusuzluğunu anlatarak mesajını her kim yavaştan kaçacak olursa hanımlarından boş olsun diyerek bitirmiştir (Arabşah, 2012, 288-295; Dukas, 2012, 51-52).

Buraya kadar Ankara Savaşı'nın Bizans kaynaklarında gösterilen sebeplerini incelemeye çalıştık. Alexandrescu-Dersca, Timur'un Anadolu seferinin sebeplerini şu başlıklar altında açıklar: Siyasi çekişmeler, Beyazid'in Anadolu'daki fetihleri, Erzincan sorunu, Azerbaycan sorunu ve Hıristiyan güçlerin müdahaleleri (Dersca, 1977, 30-40). Tüm bunların dışında Ankara Savaşına bir sebep olarak Hayrunnisa Alan'ın ifadesiyle hâkimiyet anlayışını da söylemeliyiz. Aslında bu sebep Ankara Savaşıyla birlikte Timur-Bayezid çekişmesinin ardında yatan ana sebeptir. Timur kendisini Cengiz Han'ın mirasçısı olarak görmekte ve dolayısıyla onun sahip olduğu topraklarda hak iddia etmeydi. Nasıl vaktiyle Anadolu Selçukluları İlhanlıların hâkimiyetini kabul ettiyse Anadolu Selçuklularının varisi olan Osmanlıların da kendisine itaat etmesini istiyordu. Bayezid ise bu iddialara karşılık Anadolu'daki varlığına meşruluk kazandırabilmek için Mısır'daki Abbasi halifesinden aldığı "Sultanü'r Rum" unvanını öne sürmekteydi (İnalçık, 1958, 79).

4.2-İki Ordunun Ankara'ya Gelişi ve Savaş Öncesi Gelişmeler

Timur kışı geçirdiği Karabağ'da Bayezid üzerine sefere çıkmaya karar vererek 12 Mart 1402'de (Yezdi, 2013, 384) buradan ayrılarak Anadolu'ya yönelmişti. Bu sefere Timur'un üçüncü ve son Anadolu seferi diyebiliriz. Bayezid de hazırlıklarını tamamladıktan sonra doğrudan düşman üzerine yürüyüşe geçti. O Anadolu şehirlerinin zarar görmemesi için savaşı Anadolu'dan uzakta bir yerde yapmak istiyordu ve bunun için çok hızlı hareket ediyordu. Timur ise ordusunu Frigya'ya götürebilmek ve savaşı orada yapabilmek için yola çıktı (Khalkokondyles, 156). Timur Erzurum üzerinden Erzincan'a geldi. Kemah kalesini Fethettikten sonra Sivas'a yürüdü. Timur'un Sivas'a gelen Bayezid'in elçileriyle gönderdiği mektup daha önceki mektuplaşmalarda uzlaşma yolu arar gibi gözükürken Timur Sivas'a gelen Osmanlı elçileriyle gönderdiği mektubunda savaştan başka bir yol kalmadığını söyleyerek kinini ve intikam hürsünü dile getirmiştir. Ardından Bayezid'in elçilerine ordularının büyüklüğünü gösterebilmek için resmigeçit töreni düzenledi. Ordusunun ihtişamını göstererek son kez Bayezid'i caydırmayı deniyordu. Yola çıkacak olan Bayezid'in elçilerinden iletmelerini istediği son mesaj şöyle oldu:

"Gidin Bayezid'e söyleyin, hala barış yapmak ve seninle hoş geçinmek taraftarıyım; Taherten'in ailesini bize iade et, oğlunu bize gönder, biz ona babasından görmediği in'am ve ihsanı yaparız, onu bir evlatlığa kabul ederiz ve Rum memleketini sana veririz, böylece aradaki adavet ve vahşet kalkar, halk da refah ve emniyet içinde yaşar bundan hasil olacak sevap da bizim saltanat devrimizin hesabına yazılır." (Şâmi, 1987, 301-302).

Timur'un mesajı görünürde barış istediğini dile getirse de aslında Bayezid'in üzerine yürümek için bir bahane yaratmanın çabalarıydı. Bayezid'in bu vassallık durumunu kabul etmesi imkânsızdı. Fakat Timur yine de bu teklifleri ileterek Osmanlı üzerine yapacağı seferin sorumluluğunu Bayezid'e yüklemek ve seferine meşruluk kazandırmak niyetindeydi.

Timur'un topraklarına girdiğini haber alan Bayezid ordusuyla birlikte Ankara'ya gelerek ağırlıklarının bir bölümünü burada bıraktıktan sonra Tokat'a ilerledi. Buradaki dar geçitleri tutarak savaş

için avantajlı bir pozisyon sağladı. Bu alanda savaşmanın kendisi için dezavantaj yaratacağının farkında olan Timur Kayseri'ye yöneldi. Kırşehir üzerinden Bayezid'in ilerleyişini haber aldıktan sonra Timur derhal harekete geçerek Ankara'ya geldi (Şâmi, 1987, 302-304). Ankara kalesinden gelebilecek tehlikeleri önlemek için Yakup Bey komutasındaki kaleyi kuşattı. Kalenin düşmesine yakın Bayezid'in yaklaştığı haberini alması üzerine kuşatmayı kaldırarak Çubuk ovasına çekildi. Bayezid'in de gelmesiyle birlikte iki ordu karşılıklı savaş konumlarını aldılar (Hoca Sadettin, 1979, 263).

Bu hızlı ilerleyiş Bayezid'in askerlerini bitkin düşürmüştü. Üstüne bir de sert davranışları ve gereksiz cimriliği eklenince Bayezid'in ordusunda isyanlar başlamıştı. Fakat Bayezid çok sert yasaklar koyduğu için hiç kimse ne savaşmak istiyordu ne de ölümü göze alarak ondan kopabiliyordu. Khalkokondyles'in aktardığına göre; Bayezid'in Kapadokya'yı geçtiği sırada çadırları ve barakaları deviren çok şiddetli bir fırtına olmuştu. Daha önce de böyle bir felaketin yaşandığını hatırlayanlar bunun çok kötü bir kehanet olduğuna kanaat getirenler zafere olan inançlarını iyice yitiriyorlardı (Khalkokondyles, 157).

Her iki hükümdarın beylerinden de savaşa karşı çıkanlar olmuştu. Fakat hiçbir çabalarında muvaffak olamadılar. Çandarlı Ali paşa saldırıya ısrarla karşı çıkıyordu. Timur'u barışçıl bir yoldan, savaşmadan etkisiz hale getirmenin daha yerinde olacağını söylüyordu. Bayezid ise gururunun da yaptığı etkiyle savaştan kaçılmaması gerektiğini ve ancak böyle büyük bir fatih olunabileceğini düşünüyordu. Bayezid daha Doğu Anadolu'dayken yapılan bu teklifin tekrarlanmaması için büyük savaşı ne olursa olsun yapma kararı aldı. Bütün beylerini ve komutanlarını toplayarak bu kararın uygulanması için emirler yağdırdı. Yine de beylerin içinde farklı düşünen birileri çıkmıştı. Ali'nin oğlu İbrahim⁵ (Khalkokondyles, 158-159) düşman ordularının gücünden bahsederek bu şartlarda bu yerde savaşmanın Timur'un işine yaracağını söylemişti. O sıradağlar arasında ve sarp arazilerde savaşmaktan yanaydı. Böyle yerlerde onların gücüne kıyarak kendi ülkelerine doğru kaçmalarını sağlayacaklardı ve o vakitten sonra zafer kazanmak çok daha kolay olacaktı çünkü hepsi kendi ailesinin kaygısına düşecekti. Fakat bu görüş de Bayezid'i ikna edememişti ki Bayezid savaş kararından vazgeçmedi (Khalkokondyles, 158-159). Timur'un askerleri de Bayezid ile savaşmaktan çekinmekteydiler ve gerekçe olarak şu görüşü öne sürüyorlardı;

"Yıldırım'ın hadsiz hesapsız askeri hadem ve haşemi vardır, bunlar daima gazalarda ömürlerini geçirmişler, gece gündüz düşman karşısında boğuşmuşlar ve bu müddet zarfında çok defa galip gelmişlerdir. Bundan maada onlar kendi memleketlerinde asude bizim askerlerimiz ise uzak yoldan geldikleri için yorgun ve atlarımız zayıf ve takatsız bir halde bulunuyorlar." (Şâmi, 1987, 303).

Bu durum Timur'un ordusunda Anadolu'ya yapılacak sefer hakkında ilk endişe değildi. Timur daha Karabağ'dan harekete geçmeden önce Timur'un beyleri Osmanlı ordusunun büyüklüğü buna karşın kendi ordularının üç yıldır hareket halinde olduğunu ve dolayısıyla sefer yorgunu olduklarını dile getirerek endişelerini belirtiyorlardı. Timur askerlerinin moralini düzeltmek ve savaşa istekli hale getirebilmek için müneccimlerine o sırada koç burcunda kuyruklu yıldız görülmesinin ne anlama geldiğini yorumlattı. Müneccimlere göre doğudan gelen ordu Rum topraklarını alacak ve Rum padişahı esir düşecekti (Yezdi, 2013, 384)..

Kuyruklu yıldız kehanetinden Dukas'da ayrıntılı bir şekilde bahsetmektedir. Ona göre, Ankara Savaşı öncesinde, güneşin Cevze (ikizler) burcunda olduğu sırada ufkun kuzey tarafında fenalıklar yapılacağını evvelden haber veren bir kehanet görülmüştü. Bu her taraftan görülen bir kuyruklu yıldızdı. Bu yıldız dünyanın birçok yerinden görülebiliyordu ve sonbahara kadar gökyüzünden kaybolmamıştı (Dukas, 2012, 56). Görülen bu yıldız Osmanlılar için felaket habercisi olarak yorumlanırken Timur bu yıldızı ordusunu motive etmek için bir araç haline getirmişti.

Dukas'a aktardığına göre Bayezid Ankara vardikten sonra Timur'a yakın bir yerde ovanın ortasına çadırlarını kurmuştu ve akan nehrin suyundan ordusu için gerekli olan suyu temin edebiliyordu. Bayezid Timur'un ordusuna ciddiye almadığını göstermek için avlar tertip ediyordu. Bayezid avdan döndüğünde ise eski bulunduğu yere Timur'un yerleştiğini ve artık istediği gibi nehir suyundan istifade edemeyeceğini anladı. Susuzluktan dolayı Bayezid'in ordusunda 5.000 asker telef olmuştu ve bu durum üzerine Bayezid savaşa hemen ertesi günü başlamanın gerekli olduğuna karar verdi (Dukas, 2012, 55-56). Bu doğrultuda düşman ordularının su kaynaklarıyla bağlantılarını kesmenin veya ulaşabilecekleri su kaynaklarına zarar vermenin savaş sırasında büyük avantaj sağlayacağı kesindir. Şerefüddin Ali Yezdi'den Timur'un da bu hamleyi kullandığını öğrenmekteyiz (Yezdi, 2013, 391).

Khalkokondyles ise savaşın bir gün öncesinde Timur'un bizzat keşif yaptığını belirtmektedir: "Timur atna binerek olabildiği kadar hızlı biçimde Bayezid'in kampına yaklaştı; Bayezid'in kampında olup bitenleri ve onun konumunu, muhafız birlikleri ve nöbetçilerinin tamamını gördükten sonra bir kahkaha

⁵ Çandarlı I. İbrahim Paşa olabilir.

patlattı ve şu sözleri söyleyip kampına geri döndü: *Doğrusu buradaki adamın yıldırım veya fırtına lakabını taşıması sebepsiz değil; fakat, bunun sebebi onun dopdolmuş olduğu kibri ve cüreti, cesareti değil; her şeye rağmen eğer çemberi aşarak ellerimden kendini kurtarabilirse, Bayezid'in hızlıca kaçmayı düşünmesini umuyorum. Bana gelince ben onun uyanık biri olduğunu düşünmüyorum, ama ne yazık ki zavallı kendisi öylesine anlayış ve mantıktan yoksun* (Khalkokondyles, 38).

4.3-Osmanlı ve Timurlu Orduları

28 Temmuz 1402 Cuma⁶ (Aka, 2014, 39) günü savaş meydanında Osmanlı orduları dört büyük birlikten oluşuyordu. Ordusunun merkezinde yeniçeri ve azep askerleriyle birlikte Bayezid bulunmaktaydı. Kapıkulu askerleri ise merkezin yanlarını çevrelemişlerdi. Merkezin ardında emrindeki askerlerle birlikte İsa, Musa ve Mustafa Çelebi yer alıyordu. Sağ kanatta gelenek olduğu üzere Anadolu askerleri yer alıyordu ve idaresi Amasya Valisi Mehmed Çelebi'ye bırakılmıştı. Sağ kanadın öncülüğünü Bayezid'in kayınbiraderi olan Sırp Kralı Etienne Lazarevic komutasındaki yaklaşık 10.000 zırhlı Sırp askeri üstlenmişti ve bu askerler Bayezid'in temel güvencesini oluşturuyordu. Khalkokondyles savaş öncesinde Bayezid'in Sırp askerlerine yaptığı konuşmadan bahseder. Buna göre Bayezid, İskender'in Hindistan'a kadar olan seferlerini hatırlatarak kendilerinin de bu acımasız barbarın hakkında gelebileceklerini, bütün bu gaspların ve acımasızlığın sona ereceğini söylemişti. Konuşmasına devam eden Bayezid ardından Tanrının yardımıyla Hindistan'a kadar gideceklerini ve büyük zenginlikler ile dönüp hayatlarının geri kalan kısmını mutlu, huzurlu bir şekilde geçireceklerini söylemişti (Khalkokondyles, 156). Dukas Sırp askerlerinin sayısını 5.000 Yazdı ise 20.000 olarak verir (Yezdi, 2013, 391; Dukas, 2012, 59).

Sol kanat Şehzade Süleyman Çelebi idaresindeki Rumeli askerlerinden oluşmaktaydı. Osmanlı hâkimiyetinde olan Saruhan Aydın ve Karesi sancaklarının askerleri de bu kanatta yer almaktaydı (Aşıkpaşazade, 2013, 105; Hoca Sadettin, 1979, 261-262). Bizans kaynaklarında yer almamasına rağmen Osmanlı ordusunun bir diğer önemli asker kaynağı da Tatarlardı. Şehzade Mehmed Çelebi komutasındaki sağ kanatta yer Tatarlar savaş sırasında tıpkı Anadolu sancaklarından toplanan askerlerin yaptığı gibi taraf değiştirerek savaşın kaderinde etkili olacaklardı. İbni Arabşah'ın aktardığına göre Timur Tatarları kendi yanına çekebilmek için onlara bir mektup gönderdi. Bu mektubunda aynı soydan geldiklerini ve savaş sonrasında Anadolu'da onları egemen kılacağını söyledi. Bunu gerçekleştirebilmek için de savaş sırasında kendi yanlarına geçmelerini istedi (Arabşah, 2012, 304). Khalkokondyles Bayezid'in savaş düzenini sağ kolda Rumeli beylerbeyi sol kolda Anadolu beylerbeyi ve ortada yeniçerilerle birlikte Bayezid yer alıyordu diyerek basit bir şekilde aktarmıştır.

Timur'un ordusu Cengiz Han'ın kurduğu ordu düzenine dayanıyordu. Buna göre Timur ordusunu merkez, sağ, sol ve kanatlar olarak tertiplemişti. Merkezin idaresini bizzat Timur üstlenmişti. Merkezin sağ ve solu sadece emirlerden oluşmaktaydı. Merkezin önündeki birlik tahtın varisi olan Timur'un torunu Emirzade Muhammed Sultan'a bırakılmıştı. Kanatlarını idaresine ise Emirzade Miranşah (sağ) ve Emirzade Şahrüh (sol) getirilmişti. Timur'un ordusunda göze çarpan özellik fillerin bulunmasıydı. Timur filleri giydirmişti ve üstlerine okçular ve neft-endazlar (ateş atan askerler) yerleştirmişti. Görüntüleriyle bile düşman askerlerini oldukça ürküten filler savaşın seyrinde belirleyici unsurlardan biri olmuştur (Şâmi, 1987, 304-305).

Bizans kaynakları iki ordunun asker sayıları arasında Timur'unki fazla olacak şekilde büyük fark olduğunu söylenmektedir. Dukas rakam vermemekle birlikte savaş sırasında bir Osmanlı askerine karşı on Moğol askeri olduğunu ifade eder (Dukas, 2012, 59). Khalkokondyles Osmanlı ordusunu en fazla 120.000; Timur'un ordusunu 800.000 olarak aktarır (Khalkokondyles, 156).

Timur'un askerlerinin sayısal olarak Osmanlı askerlerinden fazla olduğunu söyleyebiliriz fakat bu rakamlar özellikle Timur'un ordusu mevzubahis olduğunda oldukça abartılıdır. Günümüz tarihçilerinin verdiği rakamların hepsi birbirine yakındır. Buna göre Osmanlı ordusu 70.000; Timurlu ordusu 160.000 civarındadır (Yücel, 1989, 136; Aka, 2014, 39; Uzunçarşılı, 1988, 270).

4.4-Ankara Savaşı'nın Cereyanı

Cuma sabahı erken saatlerde iki ordu da son hazırlıklarını yapıp belirlenen yerlerini almışlardı. Dukas savaş öncesi Timur'un ordularına olan güvenini göstermek ve onların şevklerini arttırmak için yaptığı konuşmayı aktarır:

" Ey mağlup olmaz kuvvetli ve yiğit askerlerim, yıkılmaz kale gibi olan ve kolay mahvolmayan milletim! Babalarımızın eskiden yaptıkları kahramanlıkları elbette iştmişsiniz. Elbette doğuda değil (zira bu bizim memleketimizdir). Europe'de (Avrupa), Lybia'da ve daha doğrusu bütün dünyada Kseres ve Keyahsar'ın Viotialılar aleyhinde yaptıkları muhaberele bilirsiniz. Viotialılar dediğim zaman onların ilah olan kahramanlarını kastediyorum.

⁶ İncelediğimiz Bizans kaynaklarında savaşın tam tarihine ilişkin bir bilgi bulunmamaktadır.

Bu medeni olmayan Türkler, aslanın yanında bulunan çekirgenin aslana benzemek istemesi kabilinden adamlardır. Şimdi av elimizdedir. Fakat dikkat ediniz bu bostan korkuluğu elimizin içinden kaçmasın, canlı ve sıhhatli olarak tutulmalıdır ki, bunu Pers memleketine götürüp çocuklarımıza gösterelim ve bizi karılarımızı boşama şartları ile bağlamak istemesinin ne demek olduğunu kendisine gösterelim.

Şimdi bu görülen büyük köyün her tarafının çevrilmesini istiyorum. Ordunun sağ kanadı çevirme hareketi yapсын. Böylece sol kanat da aynı suretle hareket etsin. Bu suretle bütün ovayı sarınız ve çeviriniz ki düşman ortada kalsın.” (Dukas, 2012, 57).

Bu hitabete Zafernameelerde, Osmanlı kaynaklarında veya diğer Bizans kaynaklarında rastlanmamaktadır. Her savaş öncesi hükümdarların ordularına yönelik cesaretlendirici konuşmalar yapmaları muhtemeldir ve Timur’da böyle bir konuşma yapmış olabilir fakat aktardığı şekilde ayrıntılı bir konuşmanın varlığı şüphelidir. Dukas’ın konuyu ayrıntılarıyla vermesi anlattığı hikâyeler arasındaki bağlantıları sağlamak istemesinden kaynaklanıyor olabilir özellikle “karılarından boş olma” konusuna değinmesi bizi bu düşünceye sevk etmektedir.

İlk hamleyi Şehzade Şahruh komutasındaki birliği Bayezid’i savaşa çekmek için çarpışmaya göndererek Timur yaptı. Savaşa başladıktan sonra kaçabilecekleri bir alan bırakarak Bayezid’in ordusunu sarmaya başladılar. Çünkü kaçacak yerleri kalmayan Türklerin cesaretlerini tekrar toplayarak savaşı kazanmalarından korkuyorlardı (Khalkokondyles, 161). Bayezid kendisini tehlikeye atmamak ve Rumeli kuvvetlerinin çembere alınmasını engellemek için biraz uzağa çekme kararı almıştı. Rumeli kuvvetlerinin komutanı Bayezid ile aynı görüşte değildi ve bu yüzden Bayezid komutanlarına savaşı iyi idare edemediklerini söyleyerek hakaretler ve tehditler savuruyordu. Savaşın seyrini değiştiren en önemli gelişme Anadolu askerlerinin Timur saflarına geçmesi olmuştu. İlk olarak Aydınöğlü askerleri beş yüz askerle düşman saflarına katıldılar. Onları Manisa, Saruhan Karesi ve Germiyan askerleri takip etti (Dukas, 2012, 57). Savaş sırasında kendi beylerini Timur’un yanında gören Tatarlar da Timur’un saflarına geçtiler (Aşıkpaşazade, 2013, 105-106). Böylelikle Bayezid yavaş yavaş ortada kalmaya başlıyordu.⁷ (Dersca, 1977, 68-79). Osmanlı ordusundaki Sırplar diğerlerinin aksine cesur bir şekilde çarpışıyorlardı. Ellerindeki mızraklar ve kılıçlarını kullanarak savaşa dengeyi getirmişlerdi. Ancak çevirme altında olan Sırplar bir süre sonra dayanamayarak savaş alanını terk ettiler. Bozgun haline görüp savaşı kazanamayacaklarını anlayan Şehzade Süleyman Çelebi diğer birlikler gibi savaş alanından kaçıp Bursa’ya doğru yol aldı. Daralan çemberin içinden kaçmayı başaran Bayezid Yeniçerilerle birlikte ovanın ortasında bulunan bir dağa çıktı. Burada Timur’un askerleri onu köşeye kıştırdılar. Etrafını çevreleyen askerler ona Timur’un kendisini beklediğini söyleyerek atından indirip başka bir ata bindirdiler ve Timur’un huzuruna götürdüler (Dukas, 2012, 59).

Khalkokondyles Bayezid’in esir düşüşünü biraz daha farklı anlatmaktadır. Onun anlattığına göre; Osmanlı askerleri savaş alanında bozguna uğradıktan sonra askerler ve Arap atına binen Bayezid olanca gücüyle kaçıyorlardı. El ve ayakları gut hastası olduğundan Bayezid özel bir binek kullanıyordu. Bir akarsu kenarına geldiğinde yorulan atı su içmek için durdu. Atı soğumuştü ve onu harekete geçirmesi bir daha mümkün olmadı. Böylece takipte olan Timur askerleri onu yakaladılar ve Timur’a götürdüler (Khalkokondyles, 162).

Timur savaş alanındaki bozgunundan sonra Bayezid’i esir almadan önce aynı kandan aynı ırktan olanları esir etmenin doğru olmayacağını düşünerek askerlerine düşmanlardan hiçbirinin esir alınmamasını sadece mallarının alınarak serbest bırakılması emrini vermişti. Dukas bu uygulamanın aynı dine mensup olanlar arasında geçerli olduğunu ve dededen toruna geçen bir harp âdeti olduğunu söyler. Üstelik bu âdeti Rumlar değil Persler, Trakyalılar ve Moğollar da uyguluyorlardı (Dukas, 2012, 58).

Büyük bozgunundan sonra Timur’un eline düşen ikinci isim Bayezid’in oğlu Musa oldu. Khalkokondyles’in aktardığına göre Timur Bayezid’in ölümüne kadar nereye giderse Musa’yı da yanında götürdü ve ona karşı her zaman onurlu bir şekilde davrandı (Khalkokondyles, 162-163).

4.5-Bayezid’in Tutsaklığı

Bayezid’in getirildiğini haber alan Timur hemen çadır kurulmasını emretti. Dukas’ın aktardığına göre; oğluyla birlikte çadıra girdiler ve satranç oynamaya başladılar. Timur’un askerleri Bayezid’i üstü başı toz içinde ve bitkin bir halde çadırın önüne getirdiler. Timur’a methiyeler düzdükten sonra Bayezid’in bağlı olarak karşısında bulunduğunu söylediler. Satranç ile meşgul olan Timur dönüp askerlerine bakmadı bile. Bu hareketiyle Bayezid’e karşı olan bütün kin, öfke ve nefretini saklayarak güya onun esaretine önem bile vermediğini göstermeye çalışıyordu. Askerlerin ikinci seslenişinde onlara dönerek “Harpetmek için karşısına çıkmayacak olursak karılarımızdan boş olacağımızı bir müddet evvel söyleyen adam bu mudur?” diye

⁷ Yazdı ve Şami Timur’un zaferine gölgelememek için saf değiştiren askerlerden bahsetmezler. Savaşın cereyanı ile ilgili tüm kaynakların ayrıntılı tahlili için M. M. Alexandrescu-Dersca, *La Campagne de Timur en Anatolie (1402)*, s. 68-79.

sordu. Bayezid “benim!” diye cevap verdi ve devamında kendisinin de bir bey olduğunu beyler hakkındaki merasimlere uyulması gerektiğini hatırlattı. Bu vakitten sonra Timur Tanrıdan başkasının canını alamayacağı sözünü vererek onun için çadırlar hazırlattı ve istirahat etmesini söyledi. Çadırların etrafını 1.000 asker koruyordu. Çadırının etrafına hendekler kazdırdı ve bu hendeklerin dışına da 5.000 nöbetçi asker koydurdu (Dukas, 2012, 60).

Bayezid Timur’dan gerekli iyiliği ve saygıyı görüyordu. İsteddiği gibi yiyip içebiliyor hatta onuruna ziyafetler veriliyordu. Böylelikle kısmen katlanabilir bir esaret yaşıyordu. Ta ki başarısız bir kurtarma operasyonuna kadar.

Bayezid’in oğullarından şehzade Mehmed savaşın Timur’un lehine sonuçlanacağını görünce maiyetini alarak firar etmişti. Şehzade Mehmed⁸ babasının tutsak edildiği haberini alınca harekete geçti ve onu kurtarmak için lağım kazdırmaya başladı. Fakat gece nöbetçilerinin durumu fark etmesi üzerine amaçlarında muvaffak olamadan lağımıcılarla birlikte kaçtılar. Askerler Bayezid’in çadırına vardıklarında Bayezid’i ve Rumeli Beylerbeyi Hoca Firuz Ağa’yı yerlerinde buldular. Sabah olduğunda Timur’un huzuruna çıkarıldılar. Timur onlara türlü küfürler ve tehditler savurdu, Firuz Ağa’yı idam ettirdi. Bu olaydan sonra Bayezid’i çok daha ağır tutsaklık günleri bekliyordu. Nöbetçileri arttırıldı, geceleri ise tedbiri elden bırakmamak için boynuna zincir, ellerine kelepçe takıldı. (Dukas, 2012, 60-61).

Bayezid’in tutsaklığı ve Timur’un ona karşı davranışlarını Khalkokondyles biraz abartılı şekilde anlatmaktadır. Ona göre Timur Bayezid’e çok kötü hakaretlerde bulunmuş ve onu küçük düşürmeye çalışmıştır. Böyle davranmasının sebebi olarak da Bayezid’in savaş öncesindeki hakaretlerini ve kendi soyunu asil temellere dayandırırken Timur’unkini aşağılamasını göstermiştir. Khalkokondyles’in söylediğine göre; bu konuşmaların ardından Timur Bayezid’i kafes biçiminde bir sandığa koyarak ordunun alay etmesi ve aşağılaması için bütün kampı gezdirmiştir (Khalkokondyles, 164). Bayezid’in bu şekilde demir kafeste teşhir edildiği ve aşağılanmaya çalışıldığı algısına yol açan şeyler Başarısız olan kurtarma operasyonundan sonra esaret şartlarının ağırlaştırılması ve bir yerden bir yere giderken kafesli bir tahtrevan üzerinde taşınması olmuştur (Zinkeisen, 2011, 282).

5-Savaşın Ardından Timur’un Anadolu’daki Faaliyetleri

Timur savaşın yapıldığı alanda sekiz gün kaldı ve bu süre içinde Timur’un askerleri Anadolu’nun birçok yerine seferler düzenledi. Çanakkale boğazına kadar her yeri tarumar ederek ilerlediler. Zaferin ilk günlerinden sonra Timur asıl birlikleriyle birlikte Kütahya’ya geçerken askerleri akınlara, yağma ve talan devam ediyorlardı. Anadolu’ya yapılan akınlar arasında belki de en önemlisi Osmanlıların eki başkenti olan Bursa’ya yapılandır. Şehzade Süleyman’ın savaş sonrası bu şehre kaçması ve Osmanlı’nın eski başkenti olması Timur’un buraya olan ilgisini arttırmıştı. Timur torunu Muhammed Sultan’ı beraberinde askerlerle hem Şehzade Süleyman’ı yakalamak hem de Bayezid’in hazinelerini ele geçirmek için Bursa üzerine gönderdi (Yezdi, 1989, 397-398). Bursa’ya geldiklerinde Şehzadeyi yakalayamamış olsalar da önemli sayılabilecek ganimeti ele geçirdiler ve şehri yağmalayıp birçok esirle birlikte Timur’un huzuruna döndüler. Bu esirler arasında Bayezid’in cariyeleri en kıymet verdiği eşi olan Sırp Prensi Lazar’ın kızı [Olivera Despina] da vardı (Dukas, 2012, 60). Khalkokondyles bu konuda yine Bayezid’e karşı Timur’un bitmek tükenmek bilmeyen öfkesinden ve aşağılama isteğinden bahseder. Müellifin aktardığına göre; Bayezid’in çok sevdiği eşi Lazar’ın kızını Bayezid’in gözü önünde şarap servisi yapmaya ve kadehini doldurmaya zorlamıştı. Alt tabakadan türemiş biri olan Timur böylelikle doğuştan hak sahibi olan Bayezid’i aşağılayarak onun gururunu ayaklar altına alırken kendi büyüklüğünü ispatlama çalışıyordu (Khalkokondyles, 164).

Dukas, Timur’un Ankara Savaşı sonrasında Anadolu’da izlediği yolu tarif ederken çeşitli yerlerini ele geçirmek için gönderdiği birliklerin izledikleri yolları Timur’un kendisi geçmiş gibi anlatmaktadır. Buna göre; Timur geçtiği her yerde asmak, yakmak ve canlı canlı mezara koymak gibi ağır işkenceler uygulayarak Bursa’ya geldi. Bursa’yı ve çevresini yağmaladıktan sonra Frigia’ya geçti. Burada bulunun bütün köyleri de yağmaladıktan sonra Edremit ve Asos’u geçerek Bergama’ya geldi. Sırf altın ve gümüş toplamak amacıyla buralarda da işkencelerine devam eden Timur Sipilo dağındaki Manisa’ya geldi. Buradan sonraki durağı ise Rodos Şövalyelerinin elindeki İzmir oldu (Dukas, 2012, 61).

5.1-İzmir’in Fethi

Anadolu’nun tek Hristiyan parçası olarak kalan İzmir’in alınışı dönemin bütün kaynaklarında yer almıştır. Timur şanı-şöhreti için ve Osmanlı devletini dağıttıktan sonra oluşması muhtemel “gaza faaliyetlerini durdurdu” algısına zemin vermemek için İzmir’in alınışına özel bir önem vermişti. Nitekim Timurlu kaynaklarının olayı anlatırken de bu önemi gösterdiğini görüyoruz. Timur’un İzmir’i alışı Timurlu kaynakları gibi Bizans kaynakları da ayrı bir önem göstermiş, olayı ayrıntılarıyla aktarmışlardır.

⁸ Khalkokondyles kurtarma operasyonunu yapanları Bayezid’in bazı komutanları olarak verir.

Dukas'ın aktardığına göre; Timur'un Batı Anadolu'ya ilerlemesiyle birlikte çevre şehirlerin Hristiyan halkından birçok kimse bu kaleye iltica etmişti. Çünkü bu kalenin alınamayacağını düşünüyorlardı. Aslında bunu düşünmekte de haksız değillerdi. Bayezid Anadolu beylerinin yerlerini sırayla ellerinden alırken, Avrupa'da hâkimiyet sahasını genişletirken Rodos Şövalyelerinin elindeki İzmir kalesi yıllarca fethedilememişti. İlk önce kalenin teslimi isteyen Timur şövalyelerin buna yanaşmaması üzerine tasarladığı planını uygulamaya başladı⁹ (Yezdi, 2013, 403; Şami, 1987, 318). Timur denizden gelen yardımları durdurmak için İzmir Limanı'nın kapatılmasını düşünmüştü. Askerlerine ertesi günü her birinin bir taş alarak limanı ağzını doldurmalarını emretmişti. Sabah başlanılan işin öğlen tamamlandığını aktaran Dukas, denizin doldurulması işine askerlerin sadece 1/10 hatta 1/100'nin katıldığını söyleyerek Timur ordusunun ne kadar büyük olduğunu göstermeye çalışmıştır. Bu şekilde Limanın ağzını geçen Timur'un askerleri kalenin etrafına kazılan hendeye gelmişti. Şövalyelerin oklarıyla kaleyi savunmaya başlamalarıyla hendeklerin içi Timur'un askerleriyle dolmuştur. Arkadan gelenler onların üstüne basarak geçmiş ve merdivenler vasıtasıyla kalenin surlarına tırmanmaya başlamışlardı. Surlara çıkan askerler düşüp ölenler ister kardeşi olsun ister babası olsun dönüp bakmazlardı. Tek amaçları kaleye zafer bayrağını diken ilk kişi olmaktı. Kaleye çıkan askerler şövalyeleri kovalamaya başladılar ve şövalyeler akropole yaşıttıkları gemilere binerek kaçıp gittiler. Sonrasında Timur eş ve çocuklarıyla birlikte bin civarında olan esirleri bir yerde toplatarak hepsinin kafalarının kesilmesini emretti. Bu kellerden bir taş yüzü dışarıya bakmak şartıyla bir baş dizerek kule inşa ettirdi (Dukas, 2012, 61-63).

Khalkokondyles ise Timur'un İzmir kalesinin surlarını aşabilmek için iki farklı yöntemi bir arada kullandığını ifade eder. Birincisi Timur'un Sivas kuşatması sırasında da kullandığı lağım kazarak surları büyük keresteler üzerine aldıktan sonra keresteleri ateşe verip surları yıkmaktır. Timur'un İzmir kalesini yıkmak için bu yöntemi kullandığı dönemin çoğu kaynağında da yer almaktadır. Khalkokondyles'e göre Timur'un kullandığı ikinci yöntem ise çark adını verdiği gelişmiş kuşatma kuleleriydi. Birbirine bağlı birçok çemberden oluşan bu çarkların içinde surlara tırmanmak için çarklar da bulunuyordu. 200 kişi alabilen bu çarklarla askerler hem surun dibine kadar götürülüyor hem de merdivenler vasıtasıyla hiç zarar görmeden surlara tırmanabiliyorlardı (Khalkokondyles, 164). Timur'un İzmir kalesini almak için mancınıklar ve lağımçılardan faydalandığını diğer kaynaklardan öğrenebiliyoruz. Fakat bu sırada kuşatma kuleleri kullandığı diğer Bizans kaynaklarında veya Timurlu kaynaklarda yer almamaktadır. Kadı ki İzmir kalesinin kara taraflarının büyük hendeklerle çevrili olduğunu düşünürsek Timur'un kuşatma kalelerini surlara kadar getirebilmesi pek mümkün görünmüyor.

Timur İzmir'in alınmasına en az Ankara Savaşı kadar önem vermişti. Çünkü böylelikle hem Hristiyan âlemine hem de Müslüman âlemine mesajlar veriyordu. Müslümanlar nazarında gaza faaliyetlerini durdurduğu algısını yok ederek uzun yıllardır alınamayan Anadolu'nun son Hristiyan parçasını Türklüğe kazandırıyor. Böylelikle de İslam'ın öncüsü rolünü üstlendiğini gösteriyordu (Dersca, 1977, 80-85; Günay, 2012, 595-614).

Bu sırada Khalkokondyles Timur'un Avrupa'ya geçmek için hazırlıklar başlattığını söyler. Ona göre Timur'un hedefi Bütün Avrupa'yı fethetmekti hatta buradan da Afrika'ya geçip geniş ve güzel ülkeleri imparatorluğuna kattıktan sonra sarayına dönecekti (Khalkokondyles, 165). Timur'un İzmir'i aldıktan sonra Rumeli'ye geçmek amacıyla olduğu bilinmektedir. Zira Bizans imparatoru Manuel'e gönderdiği mektubunda Rumeli'ye geçmek için yirmi kadırga hazırlamasını istemişti (Aka, 1994, 26). Fakat Timur hiçbir zaman Avrupa'yı fethetme düşüncesinde olmadı. Psikolojik harbi çok iyi uygulayan Timur Batı'da sadece bir korku yaratarak durumdan istifade peşindeydi. Nitekim Timur'un mektubu karşısında afallayan Bizans imparatoru İstanbul'a da bir hareket yapılacağı korkusuyla elçiler ve armağanlar göndererek Timur'a bağlılığını bildirmişti (Salman, 2005, 183-184).

Bizans kaynaklarına göre buradan sonra Timur Asya'nın iç kesimlerinden gelen haberlerden dolayı Asya'ya geri dönme kararı aldı. Hatta bu haberlerle ilgili Khalkokondyles Hintlilerin Timur'a başkaldırdıklarını, Keş şehrine gelip burayı yağmaladıklarını ve artık vergi vermeyeceklerini söylediğini aktarır. Bundan dolayıdır ki Timur fazla düşünmeden aceleyle Keş'e dönme kararı almıştı (Khalkokondyles, 165).

Timur İzmir kalesini yıktırdıktan sonra etraftaki Foça gibi ufak kent beylerinin biat ve haraçlarını alarak 30 gün kalacağı Ayasuluğ'a geçti. Bütün beylerini ve komutanlarını buraya çağırdı. Burada kaldığı sürede etraftaki köyleri ve kasabaları zapt ederek hepsini yağmaladı. Ardından Milas'a geldi. Dukas'ın değimiyle geçtiği yerleri çöle çeviren Timur'un ordusu Milas'tan sonra ordunun geri kalanıyla buluşacağı Akşehir'e geldi. Burası Bayezid'in hastalık, sıkıntı ve uğraşılardan dolayı hayata gözlerini yumduğu yer

⁹ Zafernameelerde Timur'un önce elçiler gönderip kaledekileri Müslümanlığa davet ettiğini şayet bunu kabul etmeyecek olurlarsa ancak cizye ve haraç ödeyerek kurtulabileceklerini söylediği aktarılır. Yezdi, s. 403; Şami, s. 318.

olacaktı. Dukas birçoklarının aksine Bayezid'in hastalıktan dolayı ölmediğini, zehir içerek intihar ettiğini iddia eder. Bayezid nasıl ölürse ölsün ağır esaret şartlarının onu çok yıprattığı kesindir. Dolayısıyla ölüm sebebine Halil Çetin'inde dediği gibi esaret demek gerekir (Çetin, 2012, 180). Dukas'ın söylediğine göre; Timur Bayezid'in ölmesini istemiyordu. Çünkü onu memleketine götürerek böyle mühim bir canavarı ele geçirdiğini herkese göstermek istiyordu. Bu yolla onu itibarsız bir şekilde öldürmek istiyordu (Dukas, 2012, 64). Zafernamelede Dukas'ın verdiği bilgilerin tam terslerine rastlıyoruz. Şöyle ki; Timur Bayezid'in ölmesini kesinlikle istemiyordu. Hatta Mevlana İzzeddin Mesud Şirazi ve Mevlana Cemaleddin Arap gibi ünlü tabipleri iyileşmesi için hizmetine sunmuştu. Ayrıca Timur'un amacı Anadolu'nun tamamını fethettikten sonra tekrar Bayezid'e vermektir. Bu yolla bütün âleme kılıcının ucuyla memleketler bağışlayan büyük bir Emir olduğunu gösterecekti. (Şâmi, 1987, 322-324; Yazdı, 2013, 406-407).

Bayezid'in ölüm döşegindeyken son isteği cesedinin kendi topraklarına defnedilmesiydi. Timur Bayezid'in bu isteğini yerine getirerek cenazeyi Şehzade Musa'ya teslim etti. Musa cenazeyi alarak Bursa'ya getirdi ve yaptırılan türbeye defnetti (Dukas, 2012, 65; Khalkokondyles, 165).

6-Ankara Savaşı'nın Sonuçları

Tarihin gördüğü en büyük savaşlardan biri olan Ankara Savaşı bir taraf için tam bir hezimet ve parçalanma olurken diğer taraf için kesin bir zafer ve bölgenin geleceğini istediği gibi tayin etme fırsatı olmuştur. Fakat savaşın sonuçları Anadolu'da uzun sürecek köklü değişiklikleri getirmemiştir. Nitekim Osmanlı kısa süre sonra toparlanarak Anadolu'daki ve Balkanlardaki fetihlerine kaldığı yerden devam ederek cihan imparatorluğu halini almıştır. Bu durumun sebebinin savaşın sonuçlarından ziyade sebeplerinde aramak gerekir (Çetin, 2012, 185).

Cengiz Han'ın varisi sıfatıyla onun mirasını canlandırmak Timur'un en büyük emeli olmuştur. Bu amaç doğrultusunda İran'a, Azerbaycan'a ve Deşt-i Kıpçak'a düzenlediği seferlerinden sonra yönünü Anadolu'ya çevirmişti. Timur'un Anadolu'ya saptığı seferleri de bu emelin bir parçası olarak değerlendirmemiz gerekmektedir. Nitekim Ankara Savaşı'ndan sonra Anadolu'yu baştanbaşa geçip tarumar ederek Cengiz mirasının son halkası olan Çin'e yönelmiştir. Ankara Savaşı öncesinde yaşanan ve Bizans kaynaklarında da aktarılan Doğu Anadolu'daki nüfuz mücadelelerini bu savaşın başat sebebi olarak gösterirsek yanılmış oluruz. Bunlar Emir Timur ve Yıldırım Bayezid'i savaş alanına çeken, bardağa taşırın son damlalar olmuştur. Ankara Savaşı'nın temelinde de yine Timur'un büyük imparatorluk ve liderlik emellerini koymamız yerinde olacaktır.

Ankara Savaşı'ndan önce Bayezid Osmanlı topraklarını Tuna'dan Fırat'a kadar genişletmiş ve Anadolu siyasi birliğini tamamlamada sona yaklaşmıştı. Balkanlardaki gaza faaliyetlerine devam ederken İstanbul'u uzun yıllar abluka altında tutarak "İstanbul'un fatihi" sıfatını almaya çalışmıştır. Fakat Ankara Savaşı'yla Bayezid'in Anadolu politikası âdete çökmüş, beylikler yeniden ihya olmuş ve kalan topraklarda şehzadeler arasında mücadele başlamıştır. Böylece Osmanlıların Balkanlardaki ve Anadolu'daki önlenemeyen ilerleyişi Doğu'dan gelen Timur ile elli yıl geriye atılmıştır (Emecen, 2010, 47).

Ankara Savaşı öncesinde Anadolu'yu fethetmeye başlayan Timur savaş sonrasında Anadolu'nun batısını yönelerek buradaki zenginliklerden istifade etmeyi sürdürmüştür. Batı Anadolu'daki seferleri arasında Bizans kaynaklarında da ayrıntılarıyla anlatılan İzmir'in Rodos Şövalyelerinden alınmasının ayrı bir önemi vardır. Anadolu'nun son Hıristiyan parçasını alarak Hıristiyan dünyasına gözdağı vermiştir. Bunun yanında Bayezid'i bertaraf ettikten sonra daha önce de bahsedildiği gibi oluşması muhtemel "gaza faaliyetlerini durdurdu" algısını yok etmeye çalışmıştır.

Timur Anadolu'dan ayrılmadan önce arkasında ona tekrar rakip olabilecek bir güç oluşmasını istemiyordu. Güçlü tek bir devletin varlığından ise kendine bağlı dağınık yerel güçlerin ortaya çıkması imparatorluğunun güvenliği açısından önemliydi. Bu doğrultuda Bayezid'in topraklarını elinden aldığı beylere eskisinden daha fazla topraklar vererek Anadolu beylerini yeniden canlandırdı (Khalkokondyles, 165). Anadolu beylerine ait toprakları kendilerine bıraktıktan sonra geri kalan Osmanlı topraklarını da her birine bağlılıklarını ifade eden kemer, külah ve hilat göndererek şehzadeler arasında paylaştırdı. Düzmece Mustafa olarak anılacak olan Şehzade Mustafa'yı da yanında Semerkant'a götürdü. Timur'un İzmir'i muhasarası sırasında elçiler vasıtasıyla bağlılığını bildiren Şehzade Süleyman'a Rumeli topraklarında, İsa Çelebi'ye Balıkesir ve Bursa civarında, Mehmed Çelebi Amasya'da, Musa Çelebi de İsa Çelebiyi çekilmeye zorlayarak yine aynı topraklarda Timur'un izniyle hükümdar olmuşlardır (Uzunçarşılı, 1988, 283-284). Böylelikle Osmanlı Fetret Dönemi diye anılan şehzadeler arasında taht mücadelelerinin yaşandığı on bir yıllık kargaşa dönemine girdi.¹⁰ (Dukas, 2012, 65-76). Böylelikle Timur arkasında endişelenmesini gerektirecek, kendisine rakip olabilecek bir güç bırakmadan Semerkant'a dönebilirdi. Toktamış'tan sonra

¹⁰ Dukas Fetret Dönemi ile ilgili geniş bilgiler vermektedir. Dukas, ss. 65-76.

Memluk ve Osmanlı tehlikelerini bertaraf eden Timur'un Anadolu'da güçlü bir otorite kurmak yerine kendine bağlı birbirleriyle mücadele eden yerel güçler yaratması burada kalıcı olmadığını göstermesi açısından önemlidir.

Timur'un Anadolu'dan elde ettiği kazanç sadece siyasetle sınırlı değildi. Özellikle Ankara Savaşı'ndan sonra Anadolu'dan topladığı aman paraları, yağmaladığı şehirler ve ele geçirdiği ganimetler onun için önemli bir zenginlik kaynağı oluyordu. Timur ele geçirdiği yerlerden çok büyük gelir sağlarken buralarda karşılaştığı âlimleri de mahiyetine katıyordu. Neticede Anadolu kıtlık ve sefaletle boğuşurken Timur'un buradan götürdüğü maddi-manevi ganimetler Timur Rönesansı'na kaynaklık edecektir.

Ankara Savaşı'nın Bizans İmparatorluğu için sonuçları çok daha önemli olmuştur. Savaşın hemen ertesinde Timur'un İstanbul'a yürüyebileceği endişesi ortaya çıktı. İzmir'in zaptı ve Rodos şövalyelerinin dize getirilmesi bu endişeleri daha da arttırdı. Fakat kısa süre sonra Timur'un Anadolu'yu terk etmesi Bizans'ın korkularına da son verdi. Osmanlı padişahı Bayezid'in Ankara'da bozguna uğraması ve Timur'un Anadolu'yu terk etmesi Bizans için bir kurtuluş oldu.

Bilindiği üzere savaş öncesinde Yıldırım Bayezid, uzun zamandan beri kuşatmakta olduğu Konstantinopolis'i düşürmek üzereydi. İşte tam bu sırada Bizans'ın kurtarıcı olacak olan Timur Anadolu'ya gelerek Bizans'ın imdadına yetişmişti. Savaşın sonucunu Bizanslılar tarafından nasıl görüldüğünü Anonim Anlatının başlangıç cümlesi çok aydın biçimde ifade etmektedir: *"Pek dindar Efendi Manuel Palaiologos devrinde İsa'yı doğuran fevkalade mukaddes (Meryem). tarafından gerçekleştirilen mucize hakkında alıntı. O zaman ki, yüce kent (İstanbul). Türkler tarafından zapt edilme tehlikesi içinde bulunmaktayken Pers(Timur). ansızın Türklerin üzerine yürüdü ve Galatya'nın Ankara mevkiinde vuku bulan savaşta Türklerin ordusu bozguna uğratıldı ve onların hükümdarı Bayezid esir alındı. Kent de, İsa'yı doğrudan fevkalade mukaddes ve edebi bakire Meryem'in İnayetiyle topyekun özgürlüğüne kavuştu ve yakın zamanda gerçekleşmesi tehdidi altında bulunduğu korkulardan kurtuldu"*(Gautier, 2008, 129).

Ankara Savaşı'nda Bayezid'in bozgunu Bizans cephesinde büyük sevinçle karşılanması özellikle Anonim anlatıda coşkulu bir şekilde dile getirilir: *"İşlediğimiz günahlardan dolayı kâfir Agaren halkı Romalıların topraklarına saldırdılar. Her türlü engeli aşacak kadar çok güçlü olan bu barbarlar, her yönden Doğu'daki Romalıların topraklarına hücum ettiler. Muazzam büyüklükteki Roma ülkesi küçücük hale geldi, Romalıları bu topraklarda boyun eğen duruma düştüler. Daha sonra Avrupa'ya geçen barbarlar Trakya'yı, Makedonya'yı yağmalayıp, istila etti. Rastladıkları herkesi yok ettiler ve köleliğe sürüklediler. Agarenlerin kumandanı Bayezid'in zalimlik ve dinsizlikte eşi yoktu. Tanrı'nın hikmeti, bizim dindarlıkta ve erdemlilikte eşi benzeri olmayan İmparatorumuz Manuel Palaiologos ona boyun eğmişti. O sırada Romalıların imparatorluğundan geriye sadece Konstantinopolis şehri kalmıştı. Agarenlerin Anadolu'daki yayılmasına hizmet etmek için kafirlerin yanında İmparator Manuel binbir çilelere katlanmıştı. Sayısız hakaretlere uğramış, kendi şehirlerine taarruz etmek zorunda bırakılmıştı.¹¹ Buna rağmen kötülükler ve zulümler bitmeyince İmparator şehrin kapılarını kapadı ve savaşa hazırlandı. Bize hiç çıkış yolu bırakılmadı. Şehre yapılan saldırılara kıtlık, açlık da eşlik etti. Buğday ve her türlü yiyecek yokluğu dayanılmaz hale gelince, düşmana kaçanlar dahi görüldü. İçinde bulunduğumuz felaket dayanılmazdı ve hiçbir şekilde tasvir edilemezdi. Dindar imparator yardım umuduyla Avrupa'ya İtalya'ya, Fransa'ya gitti. Açlığa, çaresizliğe dayanamayan halkın çoğu düşmana gitti. Denizden ya da karadan kaçanları düşman köle yapıyordu. Artık düşmanlar fırsatın geldiğini, sekiz yıldan beri sürdürdükleri kuşatmanın sonuç vereceğini, şehrin halkla birlikte ellerine düşeceğini umut ediyordu. Ama Tanrı'nın kararı başkaydı. Tuzaklarını başlarına çevirdi. Tanrı'nın annesi Meryem'in yardımı ve mucizesi ifade edilemez. Doğu'nun derinliklerinden Sus ve Ekbatana'dan İskit Timur'u gönderdi. Bizim şehrimizi işgal etmek üzere olan Agarenlerin şefi Bayezid, ona karşı yürümek zorunda kaldı. Kuşatılmışlık, açlık, umutsuzluk içinde kıvranan Konstantinopolis halkı kölelikten kurtuldu. Bayezid'in kalbi yumuşadı, elleri boş şehri bıraktı. İskit Timur, Sarmatlar ve İskitlerden oluşan ordusuyla Ankara'da kamp kurdu. Kibir ve ihtiras içerisinde Bayezid'e karşı ölümüne düşmanlık besliyordu. Tanrım ne büyüksün! Bir barbar diğer barbarı yok etti. Bir kafir diğer dinsizi oğullarını beylerini bozguna uğrattı. İskitler Bayezid'in ordusunu tamamen imha ettiler ve çarpışmanın içerisinde Bayezid ölüme yaklaştı. Hristiyanların başına getirdikleri felaketleri İskitler Agarenlere yaşattı. İşte Tanrı'nın lütfü, şehrimizi böyle kurtardı. Hatta Bayezid'in oğulları imparatorumuzun ayaklarına kapanarak yardım dilemek zorunda kaldılar"* (Gautier, 2008, 100-117).

Ankara savaşının yıl dönümünde yani 28 Temmuz 1403 tarihinde Demetrius Chrysoloras'ın yaptığı bir şükür duası da yazılı metin olarak bize kadar ulaşmıştır. Bu dua metni de Ankara Savaşı öncesi ve sonrasında Bizans kamuoyunun duygularını yansıtmaları bakımından önem taşımaktadır. Burada tıpkı Anonim Anlatıda olduğu gibi Bizans'ın kurtuluşu Hz. Meryem'in bir mucizesi olarak sunulmakta ve Meryem'e şükür duaları edilmektedir: *"Sen büyüksün, sen azizsin genç bakire! Senin kudretin, şefaatin göklerdeki ve yerlerdeki her şeyin üstündedir. Hangi övgü senin yüceliğini ifade etmeye yeter? [...] Bize*

¹¹ Alaşehir kast edilmektedir.

karşı bir düşman her türlü kötülüğü yaptı ve sen onların hepsini boşa çıkardın. Kafasını kaldırmıştı, sen mucizevi şekilde onu aşmışsındın. Bize her türlü hakaret ve iğrençlik için ağzını açmıştı, sen o hakaretleri ona çevirdin. Büyük canavar bize tuzaklar kurdu, sen bir örümcek ağı gibi onun tuzaklarını bozdun. Senin halkını soymak istedi, kendisi ilk olarak soyguna uğradı. Roma İmparatorluğunun tacını devirmek istedi, kendisi şanının yerle bir olduğunu gördü. İmansız gözlerini şehrimizin üzerine çevirmişti ve o karanlıklar içinde kayboldu. Şehre karşı yürüdü ve kendi ayakları bugün felç oldu. En kara fikirleri düşündü, kendisinin kötü ruhu şeytanların eline düştü [...]” (Gautie, 1961, 340-357).

Ankara Savaşı'nın asıl galibinin Bizans İmparatorluğu olduğunu söylemek abartı olmasa gerektir. Bizans hem kuşatmadan kurtuldu, hem kaybettiği bazı kent ve toprakları geri aldı hem de Osmanlı şehzadeleri için destek aranacak bir merkez haline geldi. Fakat bu sonuç Bizans kaynaklarında duygusal ifadeler dışında tarihi yönleriyle fazla izah edilmez.

Sonuç

Dönemin iki büyük gücü arasında gerçekleşen üstünlük mücadelesini İslam devletleri arasında yaşanan en büyük savaşlarından birisi diyebiliriz. Osmanlı-Timurlu devleti arasındaki ilk münasebetlerden bu savaşa kadar olan safhada birçok diplomatik yazışma olmuştur. Bu yazışmalarda göstermelik de olsa uzlaşmanın yolları aranırken her iki hükümdarında haklı gururları bu yolları kapatan en büyük faktör olmuştur. Cihan imparatoru olma iddiasında olan Emir Timur ve Yıldırım Bayezid'in hâkimiyet sahaları Doğu Anadolu'da keşiştikten sonra onları Ankara Savaşı'na kadar sürükleyen birtakım nüfuz mücadeleleri yaşanmıştır.

28 Temmuz 1402 tarihinde sabahın erken saatlerinde başlayan mücadele akşamın karanlığı çöktüğünde Osmanlı Devleti için tam bir bozgun halini aldı. Savaş sonrasında Timur Anadolu'yu bir baştan bir başa geçtikten sonra aman paralarıyla, vergilerle ve ganimetlerle zengin bir şekilde Semerkant'a dönerken arkasında Anadolu Türk birliğini temelinden sarsan bir siyasi manzara bırakmıştır. Osmanlı'nın Tuna'dan Fırat'a kadar genişlettiği merkezi devletinin Anadolu sahasında eskiden olduğu gibi Beylikler güçlenmiştir. Geri kalan topraklar ise Timur tarafından bağlılıklarını bildirmek şartıyla dört şehzade arasında pay edilmiştir. Neticede Osmanlı on bir yıl sürecek kardeş kavgasının kucağına düşmüş ve Timur Çin seferine giderken arkasında rakip olarak göreceği bir güç bırakmamıştır.

Savaşın sonuçları Osmanlı ve Timurlu devletleri nazarında ne kadar önemliyse Bizans İmparatorluğu nazarında da bir o kadar önemliydi. Ankara Savaşı'nın hemen öncesinde Osmanlı Devleti'nin toprakları Balkanlarda ve Anadolu'da geniş sınırlara ulaşmıştır. Bu sınırların doğal merkezi konumunda İstanbul bulunmaktaydı. Bayezid topraklarının merkezinde bulunan İstanbul'u almak için uzun yıllar uğraşmıştır. Nihai sonuca yaklaştığı ve Bizans cephesinde ümitlerin tükendiği sırada doğudan gelen bir güç Bayezid'e dur dedi ve Bizans'ın ömrü Timur'un sayesinde elli yıl daha uzadı.

İncelediğimiz Bizans özellikle Dukas ve Khalkokondyles'in olayları iyi tahlil ettiğini söyleyebiliriz. Her iki müellif de yaşanan olayı basitçe Tanrının lütfu olarak tanımlayan Selanik Başpiskoposu Symeon'un Tarihi Nutku'ndan ve Anonim Metin'de yer alan bilgilerden farklı olarak, savaşın öncesinde ve sonrasında yaşanan gelişmeleri ayrıntılı şekilde aktarmıştır. Doğu Anadolu'daki nüfuz mücadelesini ve bölgedeki yerel güçlerin kıskırtmalarını her iki müellif de kaçırmamıştır. Savaşın ardından Timur'un Anadolu'daki faaliyetleri de her iki müellifte teferruatlı bir şekilde yer almıştır. Bayezid'in eşinin ele geçirilmesi ve İzmir'in fethi oldukça ilgi çekmiştir. Bizans kaynaklarında Bayezid ile ilgili bütün gelişmeler doğal olarak yer alırken Timur ile ilgili bilgiler Osmanlı-Timurlu münasebetleriyle başlatılmıştır. Bunun istisnai örneği olarak Khalkokondyles'i söyleyebiliriz.

Ankara Savaşı'na dönecek olursak; İncelediğimiz kaynaklarda savaşın nedenlerine dair iki farklı bakış açısı görüyoruz. Birincisi Selanik Başpiskoposu Symeon'un ve Anonim Metin'in başı çektiği ilahi görüştür. Bu guruba kısmen Dukas'ı da ekleyebiliriz. Bu görüşe göre Ankara Savaşı ve Timur'un zaferi Bizanslılar için Meryem'in mucizesi, onun İstanbul'u kurtarma çabaları ve Tanrının inayetinden başka bir şey olamazdı. Khalkokondyles savaşı bu kadar net olarak ilahi sebeplere bağlamaktan kaçınmıştır. Onun savaş öncesinde yaşananları anlatırken savaşa sebep olarak daha mantıklı açıklamalar getirdiğini söyleyebiliriz. İncelediğimiz kaynakların hepsinde her iki hükümdarın büyük cesaretinden ve gururlarından bahsedilmektedir. Bunu da kaynakların savaşın sebebine dair ortak paydası olarak verebiliriz.

Bayezid söz konusu olduğunda Bizans Kaynaklar oldukça olumsuz ifadeler kullanmaktadır. Anonim Metin'de inançsız ve ahlaksız olarak ifade ediliyor; kötülük bakımından diğer tüm insanlardan üstün olduğu vurgulanıyor. Dukas ise Bayezid'i şehvetine düşkün biri olarak tanımlıyor. İçlerinde Bayezid'e karşı en olumsuz ve aşırı ifadelerle Selanik Başpiskoposu Symeon'un Nutku'nda rastlıyoruz. O Bayezid'den bahsederken korkunç, barbar, dinsizlerin satrapı, canavar vb. sıfatları sıkça kullanıyor. Osmanlı'nın hâkimiyet sahasını Bizans topraklarında sürekli genişlettiğini ve Bayezid'in İstanbul'u uzun yıllar abluka

altında tuttuğunu hatta şehri almaya çok yaklaştığını düşünürsek Bizans kaynaklarındaki bu ağır ifadeleri anlamlı bir zemine oturtabiliriz. Fakat Bayezid hakkındaki bu olumsuz görüşlere Rum halkının da katıldığı şüpheli bir durumdur. Kaynakların bizzat aktardığına Rum halkı Bayezid'in İstanbul'u almasına çoktan razı olmuşlardı. Ankara Savaşı'ndan sonra yaşanan Fetret Devri'nde özellikle Balkanlarda Osmanlı aleyhine hiçbir ayaklanmada bulunmamaları da bu görüşü destekler niteliktedir.

Ankara Savaşı, Bayezid'in tutsaklığı ve ölümü Bizans cephesinde büyük bir sevinçle karşılanmıştır. Çünkü Timur sayesinde üzerlerindeki büyük baskıdan kurtulmuşlardı. Bu durumda Bizans kaynaklarından beklenen Timur'dan övgüyle bahsetmeleri olurdu. Fakat Bizans kaynakları bunun tam tersine Bayezid gibi Timur'a da oldukça ağır ifadelerle anmaktadırlar. Deyim yerindeyse Timur'un hakkını teslim etmemektedirler. Khalkokondyles Timur'un hükümdar olmadan önceki hayatından bahsederken beceriksiz bir hırsız ve çete reisi olarak ifade eder. Ayrıca Timur'un büyük bir sapkın olduğu söyler ve sapkınlığını ifade ederken fahişelerle olan ilişkisini tasmaından kurtulup tavşan sürüsü üstüne koşan vahşi hayvanlara benzetir.

Bizans kaynaklarında Timur'un çok zalim olduğu, daha önce hiç görülmemiş işkenceler ve katliamlar yaptığı ortak bir algıdır. Timur'un Sivas'ta yaptığı işkenceleri hem Khalkokondyles hem de Dukas tarihin gördüğü en büyük kıyım olarak nitelendirmiştir. Her iki müellifinde önemle üzerinde durduğu bir başka katliam da İzmir'de yaşanmıştır. Özellikle Dukas İzmir'de Timur'un kesik başlardan yaptırdığı bir kuleden bahsederek onun ne kadar acımasız ve cani olduğunu vurgulamaya çalışmıştır.

Kaynaklarda oldukça olumsuz bir Timur imajının çizilmesinin altında yatan sebep müelliflerin Timur'a ve Ankara Savaşı'na bakış açılarıdır. Onlara göre Tanrı Timur'u sadece Bayezid'i bertaraf etmek için bir kırbaç gibi kullanmıştı. Dolayısıyla Bizans ilahi idarenin ihsanı ile kurtulmuştu.

Anonim Metin'de Timur'un ölümünün kesinlikle bir rastlantı olmadığı vurgulanmaktadır. Metne göre; Tanrı Timur'u Bayezid'i yok etmek için bir vasıta olarak kullandıktan sonra onun kötülüğünün öncekinden de fazla olduğunu görünce onu da yok etmiştir. Sanırım Anonim Metin'de geçen bu ifadeler Bizans kaynaklarının Ankara Savaşı'na bakışını özetleyen en güzel ifadelerdir.

KAYNAKÇA

- Aka, İsmail (1994). *Mirza Şahruh ve Zamanı (1405-1447)*. Ankara: TTK Yayınları.
- Aka, İsmail (2014). *Timur ve Devleti*. Ankara: TTK yay.
- Alan, Hayrunisa (2007). *Bozkırdan Cennet Bahçesine Timurlular 1360-1506*. İstanbul: Ötügen Yayınları.
- Alkan, Mustafa, Ferdi Gökbuğa (2012). Timur'un Anadolu'daki Yolu: Anadolu Günlüğü. 1402 Ankara Savaşı Uluslararası Kongresi (Yıldırım-Timur). *Bildiri Kitabı*, Ankara: TTK yay.
- Arabsah, İbn (2012). *Acaibu'l Makûr (Bozkırdan Gelen Bela)*. çev. Ahsen Batur, İstanbul: Selenge Yayınları.
- Aşıkpaşazade (2013). *Aşıkpaşazade Tarihi*. çev. Necdet Öztürk, İstanbul: Bilge Kültür Sanat.
- Ayönü, Yusuf (2009). *Katalanların Anadolu ve Trakya'daki Faaliyetleri (1302-1311)*. İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi.
- Baştürk, Sadettin (2010). Timur'un Ortadoğu-Anadolu Seferleri Bu Seferlere Karşı Koyma Çabaları ve Sonuçları. *History Studies, Ortadoğu Özel Sayısı*.
- Çetin, Halil (2012). *Timur'un Anadolu Seferi ve Ankara Savaşı*. İstanbul: Yeditepe Yayınevi.
- Daş, Abdurrahman (2014). Ankara Savaşı öncesinde Timur ile Yıldırım Bayezid'in Yazışmaları, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S. 15.
- Daş, Mustafa (2005). Bizans Kaynaklarında Timur İmajı. *Tarih İncelemeleri Dergisi*, c. 20, S. 2, s. 46.
- Daş, Mustafa (2006). *Bizans'ın Düşüşü*. İstanbul: Yeditepe Yayınevi.
- Dersca, M. M. Alexandrescu (1977). *La Campagne de Timur en Anatolie (1402)*. Variorum Reprints, London.
- Diehl, Charles (2010). *Bizans İmparatorluğunun Tarihi*. çev. A. Gökçe Bozkurt, İstanbul: İlgi Kültür Sanat Yayınları.
- Dukas (2012). *İstanbul'un Fethi Dukas Kroniği*. çev. V. Mirmiroğlu, İstanbul: Kabalıcı Yayınevi.
- E. Gregory, Timothy (2008). *Bizans Tarihi*. çev. Esra Ermert, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Emecen, Feridun (2010). *İlk Osmanlılar ve Batı Anadolu Beylikleri Dünyası*. İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Emecen, Feridun (2015). *Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluşu ve Yükselişi Tarihi (1300-1600)*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Gautier, Paul (1961). Action de Graces de Démétrius Chrysoloras à la Théotocos pour l'anniversaire de la Bataille d'Ankara (28 Juillet 1403). *Revue des Etudes Byzantines*, 19, s. 340-357.
- Gautier, Paul (1965). Un récit inédit du siège de Constantinople par les Turcs (1394-1402). *Revue des Etudes Byzantines*, 25, s. 100-117.
- Günay, Vehbi (2012). Emir Timur İzmir'de. 1402 Ankara Savaşı Uluslararası Kongresi (Yıldırım-Timur). *Bildiri Kitabı*, Ankara: TTK Yay., s. 595-614.
- Hoca Sadettin Efendi (1979). *Tacü't-tevarih*. C. I, çev. İsmet Parmaksızoğlu, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- İnalçık, Halil (2008). *Devlet-i Aliyye*. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- İnalçık, Halil (2006). *Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ (1300-1600)*. çev. Ruşen Sezer, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- İnalçık, Halil (1958). Osmanlı Veraset Usulü ve Türk Hâkimiyet Telakkisiyle İlgisi. *A. Ü. Siyasal Bilimler Fakültesi Dergisi*, XIV.
- Kayalı, Yalçın (2014). Timur'un Hindistan Seferi. *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 6.
- Kayapınar, Levent (2004). Osmanlı Uç Beyi Evrenos Bey Ailesinin Menşei, Yunanistan Coğrafyasındaki Faaliyetleri ve Eserleri. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Journal of Social Sciences*, c. 2004-1, S.8, , ss.133-142.
- Kayapınar, Levent (2002). Yunanistan'da Osmanlı Egemenliğinin Kurulması. *Türkler*, C. IX, Ankara.
- Khalkokondylis, Laonikos. *Türklerin Tarihi*. c. III, çev. Mustafa Daş (yayınlanmamış çeviri).
- Levtchenko, M. V. (2007). *Bizans Tarihi*, çev. Maide Selen, İstanbul: Doruk Yayınları.

- Mollaoğlu, Ferhan Kırıldökme (1998). *Selanik Başpiskoposu Symeon'un Tarihi Nutku (1387-1429)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1998.
- Mollaoğlu, Ferhan Kırıldökme (2007). Laonikos Khalkokondyles'in Hayatı ve Tarihi. *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırmaları ve Uygulama Merkezi Dergisi*, S. 21.
- Mollaoğlu, Ferhan Kırıldökme (2008). Sultan I. Bayezid Dönemine Ait Grekçe Bir Anlatı. *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, S. 24.
- Nicoloudis, Nicolaos (1996). *Laonikos Khalkokondyles. A translation and Commentary of the "Demonstration of Histories" (Books I-III)*, Athens.
- Ostrogorsky, Georg (2011). *Bizans Devleti Tarihi*. çev. Fikret Işıltan, Ankara: TTK Yayınları.
- Roux, Jean Paul (2008). *Türklerin Tarihi Pasifikten Akdeniz'e 2000 Yıl*. İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Salman, Hüseyin (2005). Ankara Savaşı'ndan Sonra Timur'un Batı Anadolu'daki Faaliyetleri. *Ölümünün 600. Yılında Emir Timur ve Mirası Uluslararası Sempozyumu Bildiriler*, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, İstanbul, ss. 183-184.
- Şâmi, Nizamüddin (1987).. *Zafernâme*. çev. Necati Lugal, Ankara: TTK Yayınları.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı (1988).. *Osmanlı Tarihi*. C.1, Ankara: TTK Yayınları.
- Yezdi, Şerefüddin Ali (2013).. *Emir Timur (Zafername)*. çev. D. Ahsen Batur, İstanbul: Selenge Yayınları.
- Yücel, Yaşar (1989). *Timur'un Ortadoğu-Anadolu Seferleri ve Sonuçları*. Ankara: TTK Yayınları.
- Zinkeisen, Johann Wilhelm (2011). *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, C.1, çev. Nilüfer Erceli, İstanbul: Yeditepe Yayınevi.